БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1928 чылда үндезилетиңген

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Тыва область болгаш Қызыл хоорай комитеттериниң, ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1955 ФЕВРАЛЬ 26 СУББОТА № 42 (3236)

Өртээ 20 коп.

1955 ЧЫЛДЫҢ ФЕВРАЛЬ 27—

РСФСР-ниң Дээди Совединге болгаш чер-чер Советтеринге соңгулдаларның хүнү.

Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдедириниң программазын амыдыралга боттандыраал

Бүгү совет улус-биле кады Тываның ажыл-ишчилери Коммунистиг партияның Төп Комитединиң январь Пленумунуң шиитпирлерин политика болгаш бүдүрүлге талазы-биле канчаар-даа аажок улуг көдүрүүшкүн-биле хүлээп алган. Мал болгаш чер ажылын улам ыңай көдүрер талазы-биле Пленумнуң айыткан хемчегларын чоокта чаа болуп эрткен ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязынга хүлээп алдынган 1955 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджединде базаа чырыткыландыр көргүскен.

«СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң түннелдериниң болгаш областтың партия организацияларының сорулгаларының дугайында» айтырыгны чугаалашкан областың партия активиниң хуралының отчёдүн бөгүнгү солунда парлаан. Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдедир талазы-биле областың партия, совет болгаш кедээ ажыл-агый органнарының ап чорудар хемчегларын хурал тодаргай айыткан.

Чоннуң аъш-чем продуктуларынга болгаш үлетпүрүнүң чиг-этке өзүп турар хереглелдерин хандырып болур мал ажылының хөгжүлдезиниң шак ындыг деңнелин чоокку чылдарның дургузунда чедип алырын Коммунистиг партия болгаш Совет чазак бодунуң сорулгазы кылдыр салып турар—деп СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң доктаалында чугаалап турар.

Бо сорулганы шиитпирлээрде чоокку беш-алды чылдар иштинде мал ажылының кол-кол продуктуларын бүдүрерин ийи-ийи ажыг катап көвүдетиен турары эргежок чугула—деп Пленум айыткан.

Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдеирин мындыг кыска хуусада чедип алыр сорулганы амгы үеде мал ажылын шиитпирлиг көдүреринге чугула байдалдар тургустунганын барымдаалаан СЭКП ТК-ның Пленуму салып турар.

Партияның болгаш чазактың шиитпирлерин боттандырбышаан, область эрткен чылын улус ажыл-агыйын улам ыңай хөгжүдериниң болгаш ажылчы чоннарның чаагай байдалын бедидериниң талазы-биле эвээш эвес чедишкиннерни чедип алган. Чер ажылының культуразын бедидип, ооң дүжүттүүн дыка бедиткен болгаш күрүнеге тараа дужаарының базаа садарының планын — 176,1 хуу, эштин—103,3 хуу, дүктүн—108,1 хуу күүсеткен. Бо бүгү болза, мал ажылын шиитпирлиг көдүреринң чедип алырының болгаш аңаа үндезилээш малдың кол продуктуларын көвүдериниң аргалары бисте бар дээрзин чугаалап турар.

Колхозтарда ниитиниң малы бо чылын өскен. Мыйыстыг бода мал—13,2 хуу, өшкү—26 хуу, хаван—9 хуу өскен. Малдың баш санының өзүлези-биле кады ооң продуктулуу бедээн. Мал ажылының хөрээн ёзулуг-ла холга тудуп ап, ында бар курлавырларны шын ажыглаан партия, совет, кедээ ажыл-агый органнарында болгаш колхозтарда, совхозтарда ниитиниң мал ажылын хөгжүдериниң талазы-биле улуг чедишкиннер чедип алдынган. Чижээ, Бин-Хем районда «Тиилелге» колхоз эрткен чылын бир саар инектен ортумаа-биле сүт саалдазын 200 ажыг литр көвүдеткен. Тандыда «Қызыл партизан» колхозтуң хойжузу Оюн Ноокай 1954 чылда хой бүрүзүнден-не ортумаа-биле 2 килограмм 531 грамм дүктү кыргып алган. Бо бүгү чедишкиннер мал ажылының продукциязын дыка бедидерин чоокку чылларда боттандырарын херечилеп турар. Хамык ужур үгле малдың баш санын өстүреринде эвес, харын ажыл-агыйының 100 гектар ажыглалдың черинге хамаарыштыр эш, сүт, дүк болгаш куш чуургаларын көвүдедири чугула сорулга болуп турар.

Мал ажылын кедүреринин болгаш эш, сүт, дүк база өске-даа продуктуларны бүдүрерин көвүдериниң кол аргаларын СЭКП ТК-ның Пленумунуң шиитпирлерин-ге үндезилээш областың партия активиниң хуралы тодаргай айыткан.

Малдың эш продуктуларын көвүдериниң бир чугула үүлү—мыйыстыг бода малдарны, хаваннарны, хойларны одарладырын организастаары, ылангыя хаваннарны семиртри азыраары болур. 1955 чылда областың колхозтарынга 3000 баш хаваннарны бүдүн чыл иштинде семиртри азыраар болгаш 60—70 мүң баш хой, өшкүнү, 8—10 мүң баш мыйыстыг бодаларны май 20-ден эгелээш хүн-дүнде 800—900 грамм дириг деңзи немежир кылдыр одарладып семиртирин чедип алыр ужурлуг бис.

Ниитиниң мал ажылын хөгжүдерин, ооң продуктулуун дыка бедидерин бүгү кедээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң үндезини болур тараа ажыл-агыйының улам ыңайгы күчүлүг кедүрлүүшкүнү шиитпирлээр. Ынчангаш **эң чоокку беш-алды чылдарның иштинде тарааның ниити чыылдазын чыл бүрүде-ле 10 миллиард пудтан эвээш эвеске чедирер сорулганы** партияның Төп Комитединиң январь Пленуму чурттуң мурнунга салган. Тарааның ниити чыылдарын 10 миллиард чедиргеш, ооң иштинден 4 миллиард ажыг пуд тарааны, шишкиндини, жмыхтарны болгаш өске-даа холумак чемнерни мал ажылынга үндүрүп берин болурун Пленум тодаргайлаан. Колхоз, совхоз бүрүзүнге бөлүүн чемнерден ангыда мал чемнери тарааларының, чаңгыс болгаш хөй чылда үнер сигеннерниң, ылангыя үнелиг, бедик шиңгээлдиг мал чеми кукурузаның шөлүн калбартыпшаан, колхоз бүрүзү—1700 килограммдан, совхоз бүрүзү—3100 килограммдан эвээш эвес сүттү чылда бир инектен саап алырын чедип алыр.

Хойдан кыргып алыр дүктү көвүдеирибиле колхозтарга, совхозтарга нарын дүктүг хойларның баш санын шалыпкын өстүрүп тургаш, колхозтар 3 килограмм, совхозтар—4,2 килограмм дүктү ортумаа-биле бир хойдан кыргып алырынче кол кичээнгейни салыр херек.

СЭКП райкомнары, райкүүскомнар, МТС-тер, совхозтар директорлары, колхозтар даргалары кедээ ажыл-агыйының тускай эртемниглери Пленумнуң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырарыбиле колхоз, совхоз бүрүзүнге, ылангыя түс-түс мал фермаларынга чедир малдың янзы-бүрү продуктуларын көвүдедир талазы-биле тодаргай хемчегларни ажылдап кылгаш, ону күүседириниче бүгү колхозчу малчыннарның күүнүн мобилизастаар хүлээлелиг. Мал ажылынче коммунистерниң, комсомолчуларның күүнүн мобилизастаарын чедип алыр херек.

Колхозтарда ниитиниң мал ажылын хөгжүдери, ооң продуктулуун көвүдедири бүгү кедээ ажыл-агыйның кедүрлүүшкүнүнге, колхозтарны организас, ажыл-агый талазы-биле быжыглаарынга болгаш колхозчуларның материалдыг чаагай байдалын улам-на экижидиргинге дузалаар.

Партия организацияларының хүлээлгези—чер болгаш мал ажылын улам ыңай кедүрериниң улуг программазын амыдыралга чедишкинниг боттандырары дээш бүгү улустуң демиселин калбартыры болур.

Москва Кремль.

Депутаттарга кандидаттар-биле соңгукчуларның ужуражыышкыннары

РСФСР-ниң Дээди Совединиң болгаш ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтериниң депутаттарынга кандидаттар-биле соңгукчуларның ужуражыышкыннары Москвада улуг политиктиг байдалда эрттип турар.

Сталинский районнуң соңгукчулары-биле РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат, Москваның сураглыг дашчызы В. В. Королев ужурашкан. Ооң дүрген туйбу салыр методу чүгле бистиң төрөөн чуртувстуң тудугжуларынга билдингир эвес, харын даштыкыда безин билдингир. В. Королевтуң күш-ажылы найыслалдың чурттакчыларынга туткан он-он кайгамчык чараш бажыннарда кирип турар.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат, Марков аттыг фабриканың пес кылыкчызы М. В. Черепнинби-биле дыка хөй соңгукчулар ужурашканнар. Хуралга чүве чугаалаан кижилер ооң чүгле кайгамчыктыг бүдүрүлге чедишкиннериниң дугайын эвес, а харын ооң хөй-ниитичи улуг ажылының, кижилерге эптиг-эвилээнин болгаш сагыш човангырының, ооң улуска кызыгаар чок бердингениниң дугайын чугааланнар.

Депутат — чоннуң айбычызы. Бо лозунгу-биле депутаттарга кандидаттар-биле соңгукчуларның ужуражыышкыннары болуп турар. «Москвабель» заводтуң ажылчыны А. К. Прохоров Моссоветтиң депутадының кандидадынга дөртку катап дешпитирип турар. Ол аңаа көргүскен бедик идегелги алдарлыы-биле шынзыдып турар.

Моссоветтиң депутадынга кандидаттар «Қызыл пролетарий» деп станок тудуушкун заводунуң токары Н. П. Юшина, А. М. Горький аттыг колхозтуң бригадири М. Е. Головастикова, № 569 школаның башкылы М. А. Некрасова болгаш ооң-даа өскелер-биле соңгукчуларның ужуражыышкыннары болгулаан.

Февраль 23-те депутаттарга кандидаттар-биле соңгукчуларның ужуражыышкыннары Сталинский, Пролетарский, Куйбышевский, Красногвардейский, Свердловский болгаш найыслалдың өске-даа районнарынга болгулаан.

(СЭТА).

Депутаттарга кандидаттар боттарының соңгукчуларында

Танды районнуң Элегес кедээ Совединиң Чал-Бежигге депутаттарга кандидаттар-биле соңгукчуларның ужуражылга хуралы болган. Аңаа СЭКП Танды райкомунуң секретары эш Зайцев совет соңгуда системазының дугайында илеткел кылган.

Область Совединге соңгулдалар талазы-биле Элегестиң № 78 соңгулда округундан депутаттың кандидады, Элегес совхозтуң быыза ажаакчызы Ховалыг Анай Көкооловнаның ажыл-чорудулгазын бүзүретирген эш Казакова соңгукчуларга таныштырган.

Депутатка кандидат эш Анай сөс алгаш, соңгукчуларның аңаа бедик идегели дээш өөрүп четиргениң илеретпишаан, ол идегелги болунун моон соңгаарны ажылчорудулгазынга бүзүредирин хүлээнген.

Район Совединге соңгулдалар талазы-биле соңгулда округтарындан депутаттарның кандидаттарынга дешпитирген эштер Ф. Баранов, О. Тадар-оол олар боттарының соңгукчулары-биле базаа ужурашканнар.

Ужуражыышкын хуралынга Будённый аттыг колхозтуң ажылчышчилери мал ажылының продуктулуун бедидер дээш бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алганнар.

Депутаттарга кандидаттар боттарының соңгукчуларында

Тоджа районнуң «Ленин» колхозунда Совединиң депутадынга кандидат, Тоджа СЭКП райкомунуң секретары эш Ооржак Ч. Ооржак-биле ужуражылга хуралы болган. Аңаа СЭКП Тоджа райкомунуң секретары эш Ооржак Ч. Ооржак совет соңгуда системазының дугайында илеткел кылган.

Область Совединге соңгулдалар талазы-биле Тоджаның № 77 соңгулда округундан депутаттың кандидады, Тоджа совхозтуң быыза ажаакчызы

Областың партия активинин хуралы

Чоокта чаа областың партия активинин хуралы болган. Анда «СЭКП ТК-ның январь Пленумунун түүнелдериниң болган областың партия организациязының сорулгаларының дугайында» СЭКП обкомунун секретары эш **Токаның** илеткелин дыннаан болган чугаалажып көрген.

СЭКП ТК-ның Пленумунун ажылының болган шиитпирлериниң дугайын, база областың көдөө ажыл-агыйында ажыл-херектиң байдалын илеткелчи тодаргай чугаалаан.

—Көдөө ажыл-агыйны улуу-биле көдүрер талазы-биле Коммунистиг партияның айыткан программазын күүсетиишаан, Тываның ажылчы чоннары чогуур түүнелдерни чедип алган—деп эш Тока чугаалаан. Ол дугайын, чижээлээрге, 1954 чылда область тараа белеткелдериниң болган садып алышкыннарының планын 176,1 хуу, эттинин—103,3 хуу болган дүктүүн—108,1 хуу күүсеткени херечилеп турар.

1954 чылда Тываның колхозтары, совхозтары, МТС-тери 50 муң гектар хире күр болган куруккан черлерни андарган. Бүгү-эвиледиң көдөө ажыл-агый делгелгезинге Шагаан-Арыг МТС-ти, Улуг-Хем районнун Киров аттыг колхозун, Тожу районнун «Май 1» колхозун болган өскедаа көдөө ажыл-агый артельдерин киирген. Эрткен чылын колхозтарда ниитиниң малының баш саны: мыйыстыг улуг бода мал талазы-биле 13,2 хойлар — 26 болган хаваннар—9 хуу көвүдөөн.

Мал ажылын көдүрериниң шиитпирлиг түүлү болур тараа бүдүрерин улам ыцай көвүдериниң эргежок чугулазын илеткелчи онзалап демдеглээн.

Областың колхозтары, совхозтары, МТС-тери СЭКП ТК-ның январь Пленумунун доктаалын чедишкинниг шиитпирлээринге улуг аргаларлыг дээрзин эрткен көдөө ажыл-агый чылының түүнелдери херечилеп турар. Ниитиниң хөй-хөй ажыл-агыйларында тараа культураларының эки дүжүдүн өстүрүп, ажаан алган. Чижээ, Бии-Хем районнун колхозтарында тарааның ортумак дүжүдү гектардан-на 19 ажыг центнер болган; Улуг-Хем районда «Куш-ажылдың хостуу» колхозка чазык чажып тараан кызыл-тастын бүгү шөлүнүн гектар бүрүзүнден-не 24,4, суланы —22,7 болган арбайны — 26,9 центнерни ажаан алган.

Ынчалзажок областың колхозтарында, совхозтарында тараа ажыл-агыйының хөгжүдезинин чедип алынган деннеди өскүн турар негелделерге болган партияның база чазактың салган сорулгаларына көрүнүп турар. Чер суттарылгазының ажылы багай чорун турар. Хөй-хөй колхозтар дүжүт ажаан алышкының үзамдыктырын, тараанын улуг чидириглерин болдурган.

Областа кукурузаның 25 ажыг тонна үрезинин сөөртүүп келдирген, ынчалз-даа оон эвээш кезиин тараан. Хөй-хөй колхозтарга, совхозтарга кукуруза тарылгазы багай чорутунган, нургулайында чазын андарган болган суттат чок черлерге одуруглаар арга-биле тарын, одуруглар аразын болбаазырадып ажылдаваан. Оон түүнелинде кукуруза тарылгазының хөй кезиинден дыка куду дүжүт алдынган. Кукуруза тарын өстүрериниң агротехниказын эң кичээнгейлиг көрген черлерге канчаарга-даа эки түүнелдер алдынган. Чижээ, «УТКА-ның 25 чылы» совхозка кукуруза тарылгазының участоктарынга коптарылганы болган одуруглар аразының болбаазырадып ажылдаашкының чорудун турган, гектардан-на 150 центнер ногаан мал чемнерин алган.

—Областың колхозтарынга, совхозтарынга тарылга шөлдериниң дүжүттүүн бедилер болган оларны калбартыр талазы-биле салдынган сорулгаларны күүседири часкы тарылга ажылдарынга белеткелдиң хире чергезинден дыка хамаржыр —деп эш Тока чугаалаан. Ындыг турбуже, партия, совет болган көдөө ажыл-агый органнарының чамдык улуртукчулары ол ылаптыг шынны билбээннер болган МТС-терде, колхозтарда часкы тарылгага белеткелдиң көстүп турган четпестеринче кичээнгей салбайн турар. Бо талазы-биле ажылды көдөө ажыл-агый эргелели, совхозтар трестизи, обкомнун көдөө ажыл-агый килдизи багай чорудуп, контрольлу болган негелделиг болур чоруктуу четпес боттандырын турар.

Февраль 10-га чедир МТС-терде тракторлар септелгезинин планы түгле 60 хуу, андазыннарны—40, сеялкаларны — 61,4 хуу болган культиваторларны—35,2 хуу күүсетинген. Совхозтарда болган хөй-хөй колхозтарда тракторларның болган өске-даа машиналарның септелгези оожум чорун турар.

Сорулга түл дээрге, эң чоокку үениц иштинде ол четпестерни үзүткаары, МТС-териң болган совхозтарның бүгү машина-трактор паркызын, колхозтарда болган дузалаар ажыл-агыйларда көдөө ажыл-агыйның, транспорттың болган өске-даа чепсек-хереклерни апрель 1-ден озалдатпайн бүрүн септээри болган хову ажыдарынга белеткээри болур.

Областың колхозтарында тараа культураларының үрезин уруушкунунун планы 106,8 хуу күүсетинген. Ынчалзажок чамдык районнар болган колхозтар тарааның, ылангыя ногаа культураларының үрезиннери-биле ыракта-ла долдур хандыртынмаан. Тандың Тес-Хем, Чөөн-Хемчик болган чамдык өске-даа районнарның хөй-хөй колхозтары тарылгага үрезин белеткээринин талазы-биле хожудап турар.

Рассадалар болган эрте быжар ногаалар тарын өстүрериниге парник ажыл-агыйының белеткелинде улуг четпестер бар. Хөй-хөй колхозтарда парник рамаларын болган шывыларын кылбайн турар, өдектерни белеткевейн турар. Февраль 10-га чедир түгле чамдык колхозтар чемиштиг саважыгаштарны белеткээринче кирген. Ындыг байдал-биле моон ыцай эптежип болбас.

—Бистиң областың колхозтары, совхозтары ниитиниң мал ажылының хөгжүдезинде чамдык эки түүнелдерни чедип алган—деп илеткелчи чугаалаан. Мурнундагы ажыл-агый чылынга дөмейлээрге 1954 чылдың октябрь 1-ге чедир Тываның колхозтарында ниитиниң малының баш саны 18,6 хуу өскен. Чамдык колхозтар түгле малдың баш санын өстүрериниң эвес, харын оон продуктулуун бедидериниң планнарын дыка өскүн турар негелделерге болган партияның база чазактың салган сорулгаларына көрүнүп турар. Чер суттарылгазының ажылы багай чорутунган, нургулайында чазын андарган болган суттат чок черлерге одуруглаар арга-биле тарын, одуруглар аразын болбаазырадып ажылдаваан. Оон түүнелинде кукуруза тарылгазының хөй кезиинден дыка куду дүжүт алдынган. Кукуруза тарын өстүрериниң агротехниказын эң кичээнгейлиг көрген черлерге канчаарга-даа эки түүнелдер алдынган. Чижээ, «УТКА-ның 25 чылы» совхозка кукуруза тарылгазының участоктарынга коптарылганы болган одуруглар аразының болбаазырадып ажылдаашкының чорудун турган, гектардан-на 150 центнер ногаан мал чемнерин алган.

—Областың колхозтарынга, совхозтарынга тарылга шөлдериниң дүжүттүүн бедилер болган оларны калбартыр талазы-биле салдынган сорулгаларны күүседири часкы тарылга ажылдарынга белеткелдиң хире чергезинден дыка хамаржыр —деп эш Тока чугаалаан. Ындыг турбуже, партия, совет болган көдөө ажыл-агый органнарының чамдык улуртукчулары ол ылаптыг шынны билбээннер болган МТС-терде, колхозтарда часкы тарылгага белеткелдиң көстүп турган четпестеринче кичээнгей салбайн турар. Бо талазы-биле ажылды көдөө ажыл-агый эргелели, совхозтар трестизи, обкомнун көдөө ажыл-агый килдизи багай чорудуп, контрольлу болган негелделиг болур чоруктуу четпес боттандырын турар.

Февраль 10-га чедир МТС-терде тракторлар септелгезинин планы түгле 60 хуу, андазыннарны—40, сеялкаларны — 61,4 хуу болган культиваторларны—35,2 хуу күүсетинген. Совхозтарда болган хөй-хөй колхозтарда тракторларның болган өске-даа машиналарның септелгези оожум чорун турар.

Сорулга түл дээрге, эң чоокку үениц иштинде ол четпестерни үзүткаары, МТС-териң болган совхозтарның бүгү машина-трактор паркызын, колхозтарда болган дузалаар ажыл-агыйларда көдөө ажыл-агыйның, транспорттың болган өске-даа чепсек-хереклерни апрель 1-ден озалдатпайн бүрүн септээри болган хову ажыдарынга белеткээри болур.

Областың колхозтарында тараа культураларының үрезин уруушкунунун планы 106,8 хуу күүсетинген. Ынчалзажок чамдык районнар болган колхозтар тарааның, ылангыя ногаа культураларының үрезиннери-биле ыракта-ла долдур хандыртынмаан. Тандың Тес-Хем, Чөөн-Хемчик болган чамдык өске-даа районнарның хөй-хөй колхозтары тарылгага үрезин белеткээринин талазы-биле хожудап турар.

Рассадалар болган эрте быжар ногаалар тарын өстүрериниге парник ажыл-агыйының белеткелинде улуг четпестер бар. Хөй-хөй колхозтарда парник рамаларын болган шывыларын кылбайн турар, өдектерни белеткевейн турар. Февраль 10-га чедир түгле чамдык колхозтар чемиштиг саважыгаштарны белеткээринче кирген. Ындыг байдал-биле моон ыцай эптежип болбас.

—Бистиң областың колхозтары, совхозтары ниитиниң мал ажылының хөгжүдезинде чамдык эки түүнелдерни чедип алган—деп илеткелчи чугаалаан. Мурнундагы ажыл-агый чылынга дөмейлээрге 1954 чылдың октябрь 1-ге чедир Тываның колхозтарында ниитиниң малының баш саны 18,6 хуу өскен. Чамдык колхозтар түгле малдың баш санын өстүрериниң эвес, харын оон продуктулуун бедидериниң планнарын дыка өскүн турар негелделерге болган партияның база чазактың салган сорулгаларына көрүнүп турар. Чер суттарылгазының ажылы багай чорутунган, нургулайында чазын андарган болган суттат чок черлерге одуруглаар арга-биле тарын, одуруглар аразын болбаазырадып ажылдаваан. Оон түүнелинде кукуруза тарылгазының хөй кезиинден дыка куду дүжүт алдынган. Кукуруза тарын өстүрериниң агротехниказын эң кичээнгейлиг көрген черлерге канчаарга-даа эки түүнелдер алдынган. Чижээ, «УТКА-ның 25 чылы» совхозка кукуруза тарылгазының участоктарынга коптарылганы болган одуруглар аразының болбаазырадып ажылдаашкының чорудун турган, гектардан-на 150 центнер ногаан мал чемнерин алган.

—Областың колхозтарынга, совхозтарынга тарылга шөлдериниң дүжүттүүн бедилер болган оларны калбартыр талазы-биле салдынган сорулгаларны күүседири часкы тарылга ажылдарынга белеткелдиң хире чергезинден дыка хамаржыр —деп эш Тока чугаалаан. Ындыг турбуже, партия, совет болган көдөө ажыл-агый органнарының чамдык улуртукчулары ол ылаптыг шынны билбээннер болган МТС-терде, колхозтарда часкы тарылгага белеткелдиң көстүп турган четпестеринче кичээнгей салбайн турар. Бо талазы-биле ажылды көдөө ажыл-агый эргелели, совхозтар трестизи, обкомнун көдөө ажыл-агый килдизи багай чорудуп, контрольлу болган негелделиг болур чоруктуу четпес боттандырын турар деп айытканын— эш Тока чугаалаан. Партияның хөй-хөй райкомнары эрги өзу-биле ажылдан, партия райкомнарының инструкторлар бөлүктери болган машина-трактор станцияларының улуртукчулары колхозтарда ниитиниң мал ажылының улам ыцайгы хөгжүдезинин айтырыгларынче чогуур кичээнгейни салбайн турар. Январь Пленумунга өлеретинген ол четпестер бистиң областың партия организациязынга бистиң райкомнарывыстың болган райкүүскомнарывыстың ажылынга, обкомнун бодунун, оон бюрозунун болган секретарларының ажылынга чүү-биле бүрүн хамааржыр.

Партияның хөй-хөй райкомнары болган райкүүскомнар боттарының ажылын СЭКП ТК-ның негелделеринге дүүштүр ам-даа дыка кошкак эде турган турар. Чамдык улуртукчулар харысалга чок чоруун көргүзүп, массаларның иштинге дириг организакчы ажылды угуулгалар болган кыйгырыглар-биле солуп турар. Чижек кылдыр Барыын-Хемчик районнун хөй-хөй ажылдарын Санчайда болган райкүүскомнар даргазы эш Одан-оолда четчир билиглер чок деп чугаалап болбас. Ол бүгү оларда бар. Ол эштерде кол чүүл—оларга даасканажыл-херек дээш партийжи харысалталыг болур чорук чок боон турар. Олар көдөө ажыл-агыйны улуртурунун канцеляржы-бюрократтыг аргаларындан амдыгаа чедир уштунмаан. СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунун негелделеринге дүүштүр партийжи ажылды эде турган-ны ында өзү барымдаалап чоруткан. МТС эвазында турган инструкторлар белүү колхозтарны улуртур талазы-биле ажылда бодунун черинде ам-даа эзлеп албаан. Районда партийжи-организастыг болган партийжи-политиктиг ажыл сандаргай байдалда турун турар.

Мал ажылының хөгжүдезинде ажыл-херектиң четпес байдалы көдөө ажыл-агыйның область эргелелиниң болган совхозтар трестизинин улуртукчуларының (эштер Иванов, Ушаков, Зайцев болган Конгар оларның) көдөө ажыл-агыйны хөгжүдер талазы-биле партияның болган чазактың шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дугайты өзүлүг партийжи сагыш-салыышкынны болган инициативаны илеретпейн турары-биле тайылбырлатынар. Олар мынчага чедир хөй-хөй янзы-бүрү саавырларны болган директиваларны бижип үндүрүп турарындан анцыда, харын мал болган чер ажылының хөгжүдезинин перспективалыг айтырыгларын шиитпирлевейн турарлар. Чадаананың дуржулга станциязы (директору эш Кызыл-оол) багай ажылдап турар.

Тожу районун ап көрөзли. Ында тараа культураларының тарылга шөлдерин, ногаа ажылын хөгжүдериниге болган мал ажылының продуктулуун бедидериниге бүгү-ле таарымчалыг байдалдар турбуже, районнун ажылчы чоннары хөй чылдарның дургузунда түгле ногааларга эвес, харын тараа-хлебке база негелделиг болуп турар. Ынчаарга эң байлак аргаларны райком болган райкүүском, оларның улуртукчулары эштер Намзын биле Бичеоол ажыглавайн турар. Оларга тараны болган ногааны шуут самолёт-биле чедирип бээр ужурга таваржып турар бис. 25 га шөлдүң тараазы ында мынчага чедир бастыртынмаанының фактызын түгле харысалга чок чорук-тур деп тайылбырлап болур. 1954 чылда районга картофельдин багай эвес дүжүдү өзүп үнген, ынчалзадаа ону өй-шаанда ажаан ап четикпээн, 42 тонна картофель донуп калган. Районнун колхозтары ам база-ла үрезиннер-биле хандыртынмаан.

Ындыг янзылыг практика Тес-Хем районнун улуртукчуларында база бар. Ону түгле Тес-Хем районда 1062 саар инектериниң иштинден чангыс-даа инекти ажаалдада тургуспааны-биле болган бүгү инектерни бызааларын эмзирип эдирип саап турары-биле тайылбырлап болур.

Улуг-Хем районда 1900 саар инектерден 1400 инектерни бызааларын эмзирип эдирип саап турар. Ол болза ажылдаар, чаа мурнакчы чүвени деткиир күзел чоктун дугайын херечилеп турар. Ол чорук колхозтарның боттарынга-даа, күрүнеге-даа улуг каражаны чедирип турары биллинмес деп бе ынчаш.

Политик-массалыг ажылда хөй-хөй четпестер турун турар. Ол болза СЭКП ТК-ның негелделеринге канчап-даа дүүшпейн турар.

Чижээлээрге, Кызыл районнун «Тиилелге» колхозта 16 коммунистериниң иштинден үжү ажылдавайн турар, тудугда түгле чангыс кижи, фермаларда ийи кижи ажылдап турар. 1954 чылдың ийиги чартында колхозка түгле 3 илеткел номчутунган, кинону 2 удаа көргүскен, хаваны солун үнмейн турар, хүндүлел самбыралары чок. Политиктиг ажылдың четпези колхоз 1954 чылдың дургузунда тудуг планын үзер, дыка куду дүжүттү алыр чорукка чедиргеи. Ында электростанция болган ыяш дилер чер ажылдавайн турар.

Бисте улуг четпес чүве түл дээрге, массаларның политиктиг кижизидилгезинин дириг, чогаадыкчы дерээн болган чокла хоолгалаашкынче, ниити чугаалаже киирип турарында болун турар. Чижээлээрге, Улуг-Хем районнун Калинин аттыг колхозта 17 агитаторларлыг агитколлектив бар. Олар беседаларны болган ыыткыр номчулгаларны үргүлчү чорудун турар. А колхозта ажыл-херек багай чорун турар—ажаан алышкын үеинде тараанын улуг чидириглерин болдурган, тудуг багай чорун турар, ниитиниң мал ажылының продуктулуу чавыс. Колхозта күш-ажылчы сагылга-чурум куду деннелдиг.

Ындыг байдалды чүүн-биле тайылбырлап болурул? Партия организациязы агитаторларның ажылын углап-шиглевейн, политиктиг ажылды колхозту улуртурунун чарылбас кезии кылдыр санавайн турары илдеп-дир.

Областа көдөө ажыл-агый билиглерин пропагандалаары болган мурнакчы дуржулганы нептередири дыка кошкак тургустунган. Мал ажылының болган көдөө ажыл-агыйнын өске-даа кадрларын шилип алыр болган кижизиндер, оларның культура-амыдыралчы негелде-хереглелдерин хандырар талазы-биле ажыл чогуур деннелинде турбайн турар.

Көдөө ажыл-агыйны улуртурун үндезинин-биле экижидерин, партияның болган чазактың салган сорулгаларын чедишкиниг күүседирин СЭКП ТК-ның январь Пленумунун ниитиниг-ле областың партия организацияларынга хүлээдип турар дээрзин эш Тока илеткелинин түүнелинде онзалап демдеглээн.

Эш Токаның илеткелинин талазы-биле санал-шүүмчүлелдер калбарган.

Бир дугаарында санал берген СЭКП Тандың райкомунун секретары эш **Зайцевтиң** чугаалааны болза:

—Бистиң районнун колхозтары, МТС-тери болган совхозу СЭКП ТК-ның сентябрь, февраль-март болган июнь Пленумнарының шиитпирлерин боттандырып турган, тараа бүдүрерин көвүдедир талазы-биле чамдык ажылдарны кылганнар. Олар эрткен чылын 10 муң гектар күр черлерни шингээдип алган болган оон чамдыызынга тараанын тараан.

Мал ажылында чамдык чедишкиннер база бар. Бисте хойларның хураганнарын четче ажаан ап, оортан кыргын алыр дүктүн онзалдазын ажыр күүседип турар мурнакчы хойжулар база бар. «Революциянын чалбыызы» колхозта саанчы эш Шведова, а ол ышкаш совхозтун саанчылары оларга быжыглаан саар инек бүрүзүнден-не 1000 ажыг литр сүттү алганнар. Ынчалзажок ниитиниг-ле районда инектериниң сүттүг болуру ам-даа дыка куду болун артышаан турар. Эрткен чылын бир саар инектен 600 ажыг хире-ле сүт алдынган. Ол чорук бисте малдың чем суурунун кошкак тургустунганы-биле, малдың ажаалдазында болган чемгерилгеинде улуг четпестериниң бар боон турары-биле тайылбырлатынар.

Дараазында СЭКП Улуг-Хем райкомунун секретары эш **Градобоев** сөс алган.

—Улуг-Хем районнун ажылчы чоннары СЭКП ТК-ның январь Пленумунун материалдары-биле танышкаш, чуртка аъшчемниң эдбекшилин тургузарынга боттарының салыышкынын киирериниге долу шиитпирлиин бир үн-биле илергейлеп турарлар.

Чижек саналдарны барымдаалаарга, тараа ажыл-агыйын хөгжүдериниге болган малдың быжыг чем суурун тургузарынга үндезилээш, чоокку чылларда ниитиниң малының баш саны ийи катап, а төрүүр инектериниң — үш катап көвүдериниң аргазы барын көргүзүп турар. Үрелел ажылын үлегерлиг организастап, ажаалданы болган чемгерилгени экижидип турган, малдың продуктулуун шынгыы бедидериниң хемчеглерин база ажылдап кылып турар бис. 1960 чылда бүгү мыйыстыг бода малды симменталь-биле, а хойларны нарын дүктүг кошкарларның породазы-биле хайнактаар сорулганы салып турар бис. Нарын дүктүг хой ажылын хөгжүдериниң чамдык дуржулгазы бисте бар. Чижээлээрге, 1954 чылда «УТКА 25 чылы» совхоз нарын дүктүг хой бүрүзүнден ортумаа-биле 4,3 килограмм дүктү кыргын алган.

Бо чылын мал кажааларының тудуун калбартын турар бис. Ол кажааларны хөй күш үнер ажылдарны механизастаарынга тааржыр кылдыр чаңгыс аай төлевилел өзугаар тудар бис. 1955—57 чылларда бүгү инектерни бүрүн азыралга төрүүр хойларны чартык азыралга шилчидер сорулганы салып турар бис. Тудуушкунунун темпизин бедидер болган оон боттүнезин чиигедир сорулга-биле ханаларны колдуунда-ла той болган саман-биле тударын боттандырар бис.

Малдың чем суурун быжыглаарының хемчеглери база көрдүнген. Чижээлээрге, тайга чоогу черде турар «Партияның XIX съезди», «Куш-ажылдың хостуу», Киров аттыг, Маленков аттыг колхозтарга сиген тарылгазын практикалаары планнатынып турар. Ол черлерге люцерна бедик дүжүттү берип турар. Көк суланың тарылгазын база калбла-биле практикалаар бис. Бо чылын ол культураларны 2500 га черге, кукурузаны 100 га черге тарыыр бис.

Партияның Каа-Хем райкомунун секретары эш **Москаленко** бодунун саналынга чугаалааны болза: —Районнун колхозчулары болган МТС ажылдакчылары СЭКП ТК-ның январь Пленумунун доктаалын ажыл-чорудулганың дайынчы программазы кылдыр өөрүп хүлээп алганнар. Көдөөниң ажыл-ишчилери ол төөгүлүг документини чугаалажып көрген хуралдарынга чаа-чаа бедиткен хүлээлгелерни алганнар. Чижээлээрге, «Тиилелге» колхозтун хойжузу эш Дапылдай төрүүр 100 хой бүрүзүнден-не 110 хураганнарны алырын хүлээнген. «Кызыл тук» колхозтун тудугжулары эштер Кызыл-оол, Мурыгин болган өскелер-даа тудуг материалдарының белеткелинге болган сөөртүлгезинге үлүгнорманы 150 хуу күүседирин хүлээгеннер.

Чоокта партия райкому көдөө ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң чөвүдел хуралын эрттирген. Анда СЭКП ТК-ның январь Пленумунун доктаалын боттандырар талазы-биле графиктиг хемчеглерни көрген. Бис бо чылын тарылга шөлүнө 1000 ажыг гектар шөлге ногаан чемнер культураларын тарыыры, чаңгыс чылда үнер сигеннериниң тарылгазын көвүдедири, шыныаларны болган одарларны сайзырадырының хемчеглери көрдүнген.

Эрзин районнун «Сталинчы орук» колхозтун даргазы эш **Айдын-оолдун** чугаалааны болза:

—Бистиң колхозувустун ниити малы 11 муң баш чедип турар. Ынчалза-даа оон продуктулуу ам-даа чавыс. Эрткен чылын инек бүрүзүнден ортумаа-биле 570 литр сүт, хой бүрүзүнден 1200 грамм дүк алган бис. Колхозчулар СЭКП ТК-ның январь Пленумунун шиитпири-биле танышкаш, ниитиниң мал ажылының продуктулуун бедидериниң аргаларын чугаалашкан. Бо дугайында чамдык хемчеглер чорутунган. Инектерни бызазыныдан чарып саарын практикалап турар. Оон түүнелинде сүт саап алышкыны 1,5 катап өскен. Хойну хайнактаарына чиигe-нарын дүктүг алтай уксаалыг 10 кошкарларны садып алган бис.

Колхозчулар амгы үеде мал кыштагладыышкынын болган часкы тарылгага белеткелди чедишкиниг чорудун турар.

СЭКП-ниң Кызыл райкомунун секретары эш **Достак-оолдун** саналын хуралдың киржикчилери кичээнгейлиг дыннаан. Ол болза, мал ажылының продуктулуун бедидер талазы-биле районга чорутунар хемчеглерни чугаалаан:

—Малдың быжыг чем суурун тургуспайн турган, мал ажылының продуктулуун бедидери болдунмас. Ынчангаш бо чылын кедөө ажыл-агый продуктуларын 1,5 катаптаа эвээш эвес өстүрерин хүлээнгеннер.

Актив хуралынга оон ыцай областың сан килдизинин эргелекчизи эш **Каплунов**, СЭКП Барыын-Хемчик райкомунун секретары эш **Санчай**, Чаа-Хөл райкүүском даргазы эш **Чанзан-оол**, СЭКП обкомунун пропаганда болган агитация килдизинин эргелекчизи эш **Курбатский**, областың кедөө ажыл-агый эргелелинин мал ажылының талазы-биле килдизинин начальнига эш **Ушаков**, СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунун секретары эш **Дильгижек**, облкүүском даргазы эш **Чимба** олар санал бергеннер.

Областың партия активинин хуралы чугаалашкан айтырыгның талазы-биле делгеренгей шиитпирни хүлээп алган.

Колхозтарның мал фермаларын быжыглаар талазы-биле СЭКП райкомунун инициативазы-биле коммунистерни, комсомолчуларны болган идеикейлиг эр-херээжен колхозчуларны мал ажылынче шилчиткен. Малчыннарның чүрүттүлгезин болган культурлуг чаагай амыдыралын хандырар талазы-биле чогуур хемчеглерни алган бис. Тодаргайлаарга: ырак одарларда 2 культура турлагларын болган малчыннарга хереглелдиң чугула бараанларын садар көжүп чоруур салыгларны организастаан бис.

Бай-Хаак МТС-тин кол зоотехниги эш **Быков** санал берген. Районнун колхозтарында малдың сүттүүн бедидериниң хемчеглери чорутунун турарын ол чугаалаан. Артель бүрүзүнде эң хөй сүттүг инектерни азыравышаан саап турар. Оон түүнелинде Калинин аттыг колхозта сүт саалдазының хемчээли бүдүн чартык катап өскен. Малдың чем суурун тургузар талазы-биле хемчеглер ажылдап кылдынып турар. Ылаңгыя 160 гектар шөлге ногаан чемнер культураларын тарыыры, чаңгыс чылда үнер сигеннериниң тарылгазын көвүдедири, шыныаларны болган одарларны сайзырадырының хемчеглери көрдүнген.

Эрзин районнун «Сталинчы орук» колхозтун даргазы эш **Айдын-оолдун** чугаалааны болза:

—Бистиң колхозувустун ниити малы 11 муң баш чедип турар. Ынчалза-даа оон продуктулуу ам-даа чавыс. Эрткен чылын инек бүрүзүнден ортумаа-биле 570 литр сүт, хой бүрүзүнден 1200 грамм дүк алган бис. Колхозчулар СЭКП ТК-ның январь Пленумунун шиитпири-биле танышкаш, ниитиниң мал ажылының продуктулуун бедидериниң аргаларын чугаалашкан. Бо дугайында чамдык хемчеглер чорутунган. Инектерни бызазыныдан чарып саарын практикалап турар. Оон түүнелинде сүт саап алышкыны 1,5 катап өскен. Хойну хайнактаарына чиигe-нарын дүктүг алтай уксаалыг 10 кошкарларны садып алган бис.

Колхозчулар амгы үеде мал кыштагладыышкынын болган часкы тарылгага белеткелди чедишкиниг чорудун турар.

СЭКП-ниң Кызыл райкомунун секретары эш **Достак-оолдун** саналын хуралдың киржикчилери кичээнгейлиг дыннаан. Ол болза, мал ажылының продуктулуун бедидер талазы-биле районга чорутунар хемчеглерни чугаалаан:

—Малдың быжыг чем суурун тургуспайн турган, мал ажылының продуктулуун бедидери болдунмас. Ынчангаш бо чылын кедөө ажыл-агый продуктуларын 1,5 катаптаа эвээш эвес өстүрерин хүлээнгеннер.

Актив хуралынга оон ыцай областың сан килдизинин эргелекчизи эш **Каплунов**, СЭКП Барыын-Хемчик райкомунун секретары эш **Санчай**, Чаа-Хөл райкүүском даргазы эш **Чанзан-оол**, СЭКП обкомунун пропаганда болган агитация килдизинин эргелекчизи эш **Курбатский**, областың кедөө ажыл-агый эргелелинин мал ажылының талазы-биле килдизинин начальнига эш **Ушаков**, СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунун секретары эш **Дильгижек**, облкүүском даргазы эш **Чимба** олар санал бергеннер.

Областың партия активинин хуралы чугаалашкан айтырыгның талазы-биле делгеренгей шиитпирни хүлээп алган.

Шылгаранҗгай совет чогаалчы

(А. Н. Толстойнун өлген хүнүнден бээр 10 чыл болганынга)

Чогаалчы А. Толстойнуң чогаалдары совет культураның эртинезинге үнелиг салыышкын болуп кирген. Уран-чечен литератураның ол шылгарангай мастери улуг амыыралчы болгаш чогаадыкчы өрукту эткен.

Советтернин VIII Бүгү-эвилел съездизинге эш В. М. Молотовтун чугаалааны: «Бүгүдеге билдингир чогаалчы А. Н. Толстой мээн муруу чарыымда чугаалады. Ол болза, граф чораан Толстой дээрзин кым билбес боор. А ам? Совет чернин эн эки болгаш эң сураглыг чогаалчыларының бирээзи — эш Алексей Николаевич Толстой.

Бо талазы-биле төөгү буруулуг. Ынчалза-даа өскерлиишкин эки талаже болган».

Алексей Николаевич соңгу адазының дворян коданынга төрүттүнген болгаш чаш үеэзин аңаа эртирген, ол чер Самарадан (аңгы Куйбышев хоорайдан) ырак эвеске турган. Оон иезин эртем-билиглиг кижи болуп, боду чечен-чогаал чогаадыр ажылды кылып, бичин ѳругларга элээн каш номнарының автору болуп чораан. Алексей Николаевич он беш харлыында шүлүктер бижип эгелээн. Шүлүктерниң «Лирика» деп аттыг баштайгы номун ол 1907 чылда үндүрген. Ол шүлүктерге ынчаардагы шүлүк чогаалдың хөй хевири-символизмниң саңдары бар турган. Ол номнуң үнгениниң соонда удатпаанда Толстой аңаа хаарыышпайн ол номун оон-моон тып хавырып, үзүткан эгелээн. «Заволжье» деп аттыг кезек рассказтар А. Н. Толстойнун литературжу сураан үндүрген. Ол рассказтарда Волга чанының помещиктериниң амыдыралын колдуг илереткен. Дворяннарны — улуургак тенекти болгаш ажыл кылбас коваргактарны ында шоодуг-биле көргүскен. Өйү эртип турар чорукту илередири-биле калы Алексей Толстой национал орус характерниң эки, ханызындан магалыг чаагай чоруун ажыгын көргүскен. «Никитаның чаш чораны» деп автобиографыг тоожуда орус амыыралның өскүгай үүлдерин улуг мергежил-биле толаргайлап бижээн болгаш чаш назынның сагыш сеткилин нарыны-биле дамчыткан.

Октябрьниң социалистиг Улуг революциязының соонда баштайгы чылдарда А. Н. Толстой даштыкыга чурттап турган. Оон ол үедеги чогаалдарынга даштыкыже дескен актарның, боттарының төрээн чурттунан өскерилген кижилерниң мангыс, талчак чуртталгазын («Нёкикус», «Орун адаандан тыпкан бижимелдер» деп чогаалдарга) хочулал-биле илередип турган. Ол-ла үеде чогаалчы улуг социал айтыгларны көдүүп турар алаян каш фантазиялыг чогаалдарны («Аэлита», «Инженер Гарининин гиперболоиди») тургускан.

«Бирги Петр» деп роман, «Хлеб» деп тоожу, «Човуланга чоруушкун» деп трилогия (чаңгыс аай уткалыг үш кезек чогаал) «Иван Грозный» деп драмалыг тоожу чижектиг чогаалдары-биле Толстой реализстиг мергежилдиг бединнге четкен.

«Човуланга чоруушкун» деп трилогия чогаалчының шылгарангай чогаалдарының бирээзи болуп турар. Ол чогаалды өөрби ийи чылдар дургузунда чогаадыкчы ажыл-биле тургускан. Трилогияның бирги кезээн — «Угбашкыларны» 1921 чылда, ийигизин—«Он сес чылды» 1927 чылда дооскан, а сөөлгүзүн — «Човуланга чоруушкунну» 1941 чылның июньда төндүр бижээн.

«Човуланга чоруушкун» деп чогаалдың кол маадырларының амыыралы төөгүлүг делгеренгей болуушкуннар-биле илередип турар. Россияның дайын мурнунгы чылының амыыралынан бүгү чугула болуушкуннар ол чогаалды номчаан номчукчунун мурну-биле эртип турар. Төрээн чурттун, оон салым-хуузунун темалары бүгү чогаалда кол үүл болуп турар. Толстойнун маадырлары — ак сеткиллиг орус интеллигентилер — инженер Иван Ильич Телегин, офицер Рощин база үгбашкылар Даша болгаш Катя олар каш-каш аар берге шылгалдаларны эртер. Болунун маадырларының салым-хуузу-биле эрги үениң буурап турган чылдарында орус интеллигенцияның эки кезектеринин чөрүдешкек нарын оруун автор илередип, ол интеллигенция революцияны канчаар уткаанын болгаш улустун күзели-биле болунун чүткүлүн канчаар каттыштырганын көргүзүп турар.

Толстой болунун чогаалдарында кижилерни, ак сеткиллиг интеллигент бүрүзүн амыыралның хөй санныг моондактарын эртирбишаан, улустун амыыралындан оон хоорулбайн турарын бадыткап турар. Толстойнун трилогиязы номчукчуларга өөредиглиг ужур-дузалыг. Авторнун кичээнгейинин төвүнде — улустун шимчээшкининиң хайнышкынныг агымы болуп турар.

Ленинчи идеаларның күчүлүг күжү трилогияның маадырларының чүректериндe сиңиккен. Электрижидилгениң ленинчи планын чогаалдың бир кол маадыры Рощин изин-биле үүлдүгзүнүп көрүп турар. Катяга оон чугаалааны: «Бистин бүгү күженишкиннеривистин, төккен хаанывыстын, билдинмээн болгаш ыыт-даам оон хоорулбайн турарын билир сен бе... Делегейни бис чаагай чорукка эде тургузар бис... Бо залда кижилер шуптулу ол дээш амы-тынын бээринге белен...».

Орус кижинин даштыкы хевирин болгаш мөзүг-шынарын чуруп көргүзеринге орус сөстү Толстой кончуг мергежилдиг ажыглап чораан. Автор болунун маадырларының сеткил-сагыжының, хөөнүнүн бүгү нарын болуушкуннарын тодаргай илередип турар.

Трилогияда ыпкаш кижилер хамааты дайынның чугула үеэзинге — Царицинниң маадырлыг камгалалынга турескаатканн «Хлеб» деп тоожуда база бар. Ыңдыг кижилер ажылчын-большевик Василий Рублев, большевик Иван Гора болгаш оон дайынчы эжи Агриппина олар болуп турар. Ол маадырлар революцияның кол үндезин идеяларын илередип, массаларның ѳзулуг баштынчылары болуп турарлар.

Хамаатты дайынның ужур-дузазын «Хлеб» деп тоожуда ада-чурттун дайыны кылдыр, улустун ѳзулуг хосталгалыг дайыны кылдыр онза күштүү-биле көргүскен. 5-ки армияның Лугаскиден Царицинче аңдарлыг походун, Царицинни ак-гвардейжилерниң бүзөлөөнин болгаш И. В. Сталинниң планы-биле болгаш удуртулгазы-биле Совет Армияның кезектериниң ак-гвардейжилерни чылчы шапканын ол чогаалда көргүзүп турар.

А. Н. Толстой социал амыыралдың хөгжүлдезиниң дүрүмнерин улуг төөгүлүг болуушкуннар-биле чуруп көргүзүп турар.

Россияның амыыралында улуг, өскерлиишкининиң үеэзинче — Бирги Петрниң үеэзинче Толстой база хандыккан. Чогаалчы ол үеги культуразыг улуг өскерлиишкиннерниң үеэн кылдыр көргүзүп турар. «Бирги Петр» деп романда орус национал характерниң улуг чаагайын, ону Петрниң дүрүү-хевиринде сиңиккен кылдыр илередип турар, Петрниң амыыралы бүгү чурттун амыыралындан болгаш оон салым-хуузундан адырылбас болган ужурунда, ол роман тускай хевирлиг чыл демдеглели болуп, он сес үс чылдың баштайгы үзөрби беш чылдардагы орус амыыралы уран-чечени-биле көргүскени болуп турар.

Чогаалчы болунун чуртталгазының сөөлгү чылдарында, Ада-чурттун дайынының үеэзинде эткен үениң солун кижилериниң бирээзи болур Иван Грозный дугайында чогаалды бижээн. Толстойнун шиилери Иван Грозныйның төөгү талазы-биле үнелиг чоруун шыны-биле көргүскен.

1941—1945 чылдарда Ада-чурттун Улуг дайынының хүннеринде Алексей Толстой Төрээн чурттуң камгалаар дээш маадырлыг демиселче улусту кыйгырып турар хөй-хөй чалбыыштыг үүлдерни бижип турган. Бир үүлүнге оон бижээн: «Мээн Төрээн чуртум сенээ берге шылгалда таварышкан, ынчалза-даа сен оортан типилелгиг үнер сен, чүге дизе сен күштүг сен, аныяк сен, эки сен, бодуңнуң чүрээнде эки болгаш чараш сеткилди кадагалап чоруур-лур сен. Чыруткылыг келир үеде идегел сенде, ол келир үени сен улуг хөлүн-биле тургузуп турар-дыр сен, ол дээш сээн оолларын амытынын берип турар-дыр».

Болунун күзел чораны тиилелгениң чырык хүнүнде Толстой чедир чурттап шыдавайн барган. Болунун хөй-хөй бодалдарын чедир күүсетпейн, «Бирги Петр» деп романын үшкү томун доосшайн Толстой 1945 чылдың февральда өчээн. Ынчалза-даа оон бижип каан чогаалдары совет литературада баштайгы өрлернин бирээзин эзлээн.

Профессор **А. ВОЛКОВ.**
Филолог эртемнериниң доктору.

НОМЧУКЧУЛАР БИЖИП ТУР

Солун концерттер

Тоожу районнуң культура бажыңының бот-тывынгыр уран-чүүл болгумнериниң киржикчилери эш Шожуллуң удуртулгазыбиле «Май 1», «Совет Тыва» колхозтарның колхозчуларынга ѳблун концертти көргүскен. Олар кижи бүрү лыжалыг чорааннар.

Культбригада сорулгазын чедишкинниг күүседи, ылаңгыя ойнакчыларының иштинде Тора-Хем чеди чыл школазының башкызы эш Алмазованың танцы ойнаанын, эш Далбының «Өөцей ырын» күүсеткени көрүкчүлерниң улуг сонуургалын хайындырган.

Олар моон соңгаар колхозтарның мал фермаларының төптеринге баарын үлезөөннер.

А. ШЮГДЮР-ООЛ.

* * *

Сүт-Хөл районнуң Хөр-Тайга чеди чыл школазының башкылар коллективи адаелерге концерт көргүскеннер. Оон көргүзүглери байлак кылдыр тургустунган болгаш «Солдат биле генерал» деп чаңгыс көжеге шиини көргүскен. Башкылар Л. Осипова биле Н. Сыыткинаның «Сулиа» деп ыры тыва дылга ыраан күүсеткени адаа-иедерни магадаткан.

С. ТЫЫКЫ.

Парлалга тарадылгазы

Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» көдөө ажылгагый артелиниң колхозчулары бо чылдың парлалга чагылгазынга организастыг киржип шупту 454 кезек чагылгалыг. Оон иштинде «Шын» солун 64, «Тываның аныяктары» —62, «Ленинчи орук» — 104, «Сылдысчыгаш» — 190.

Колхозчуларның чагылгаларын тарадыр талазы-биле почтачы эш М. Матпакай эки ажылдап турар. Почтаны район төвүнден неделяда үш катап барып ап турар болгаш чагыкчыларның чагылгаларын бажыңнарынга саадал чокка чедирип берип турар. Колхозтуң кыштагларында малчыннарның болгаш тайгада ыяш белеткеп турар колхозчуларның чагылгазын ѳй-шаанга чедирип берип турар.

Эш Матпакай номчулгаларны болгаш беседаларны чорудун турар.

М. ЧАДАМБА.

Эки ажылдыг механик

Кызыл районнуң Элегес-Аксында туруп кино механиги эш Г. Бородин эки ажылдап турар. Кино болурунуң мурнунда оон бүгү хынаалдазын ол кылып турар. Ол болза, кинонуң багай үнер таварылгаларын болдурбас болгаш көрүкчүлерниң сонуургалын улгаттырып турар. Кино эгелээринин мурнунда беседаны ыыткыр номчулгаларны кылып турар. Клуб чөпүлелиниң кежиннаан.

Эш Г. Бородин январь айда орулга киирериниң планын 200,8 хуу, көрүкчүлерниң талазы-биле 198 хуу, кино сеансы планын 159 хуу күүсеткен. Февраль айның планын 15-те күүсеткен, ам март айның планын күүсеткен турар.

Районнуң культура киллизи ол механиктиң чедишкиннерин, ажылын үнелеп көргеш, 500 рубль-биле шаннаан.

К. ХЕРТЕК.

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР

Столовая ажылын сегидер

Хөй-ниитиниң чемненилге черлериниң ажылын экижидер дугайында облпотребсоюзтуң баштаар черн чаңгыс удаа эвес шиитиирни үлезөө алган. Оны амыыралга боттандырар дугайында облпотребсоюз-даа, Өвүр райпозу-даа боттуг хемчег албаан.

Өвүр районнуң Дус-Даг райпонуң чаа ажыткан столовазы чөпнуң негелдезин хандырбайн турар. Чүл дээрге, столовазының белеткеп турар чемнериниң ассортиментизи эвээш. Белен чемнериниң шынары куду. Бо дугайында столовая эргелекчизи эш Чысыңмаа, повар эш Сувакай олар сагыш салбайн турар.

Столовазының ажылдаар шактарын айыткан чаруда чок. Моон хараазы-биле столовая доктаамал ажылдавайн турар болгаш оон ажылдаар шактары чемненикчилерге бидинмес. Столовая эртен орай ажыттынар болгаш кежээ эрте хаглыыр турар.

Столовазының ажылдакчыларының ажылдан үнер киирер чоруу хөй. Кыска хуусаанның дургузунда столовая эргелекчизинден 4 кижи халашкан. Поварлар барык ай санында халажып турган чүүлдер бар.

Поварларың, официанткаларының талазында чемненикчилерге эолдек эвес болгаш оларның негелдезинге дыңнаттыр эвес чоруктар хөй. Официанткаларда боттарының таныш көргүзүн барымдаалар чүүлдер чок эвес. Чемни айыткан хемчеэлин ѳзугаар дедилевейн турар.

Райпо баштаар черн, оон даргазы эш Арыптан Дус-Даг столовазының ажылын экижидер дугайында шиитиирлерни хүлээп ап турда-даа, оон күүседдеин хынавайн турар. Столовазының ажылын чөпнуң негелдезинге дүштүр экижидер дугайында районнуң хамаарышкан организациялары боттуг хемчегни алза чогүүр.

С. МААДЫР-ООЛ.

Колхозта тудуг ажылын экижидер

Тоожу районнуң «Бүдүн» колхозунда ажылдаан ажылчыларын бүрүн чедип алыр дээш, колхозтарда тудуг бригадалары амыы үеде улуг кадрлаашкын-биле ажылдап турда, Улуг-Хем районнуң Сталин аттыг көдөө ажыл-агый артелинде тудуг бригадазы организас чок, багай ажылдап, тудуг планын чыл-бүрү күүсетпестен келген.

1954 чылда 14 чурттала бажыңнары тудар тургаш, чүгле 7 бажыңнарның хаазын салгаш ара каапкан. Эрткен чылын тайгага 2600 ажыг чүүл белеткеш, ону ажыглаага киирбээн. Бригада бо чылын тудутта хереглээр материалдан ам чүгле 60 кубометрни тайгада кезип алган.

Тудуг бригадазынга 45 кижи быжыглатынган болза-даа херек кырында чүгле 3—4 кижи ажылдап турар. Тудугжуларның күш-ажылын тудуг бригадиов коммунист эш К. Анай-оол багай организастап турар.

Ажылчы ажылдакчыларының ажылын экижидер дугайында районнуң хамаарышкан организациялары боттуг хемчегни алза чогүүр.

С. МААДЫР-ООЛ.

Культура бажыңын ажыглаалга киирер

Барыын-Хемчик районнуң «Бардык» совхозунда культура бажыңы тургустунганындан бээр 4 чыл ажып турар. Баштайгы тургустунган чылында культура бажыңының ажылы эки чоруп, иштин көрүштүг кылдыр кластан шимээн турган.

Эрткен чылдың сөөлгү чартыынан эгелээш, культура бажыңының ажылы бакыраан. Оон эргелекчизи эш Огородникова ол ажылын шуут каптаан совхозтуң аныяктары болгаш ажылчын албаннаарны чөптүг экономиктиг, политиктиг болгаш моральдыг байдалдарны тургузуп турар. Ѳзулуг демократияны, тодаргайлаарга ѳзулуг улусчу эргечагырганы чүгле социалистиг күрүне хандырып турар.

Совет ниитилел болгаш күрүне тургузуу болза, бодунуң тургузуунуң талазыбиле интернационалдыг, ажылчы чоннарны раса база национады хамаан чокка чаңгыс аай социалистиг өг-буле кылдыр каттыштырарынче массаларны кижизидип турар тургузуг болур. Капиталистиг чурттарда национализмниң болгаш сөөк ылгаар идеология тергиидеп турунда, буржуазия национал өскөөннежилгениң болгаш дарлалдың политикалын чорудун турунда, а Совет күрүнеде расаларның база нацияларның деп эргезинин идеологизы, улустарның найыралының идеологизы кызыгаарлаан тергиидеп турар.

Социалистиг демократия Совет Эвилелиниң бүгү улустарының ѳзулуг деп эргезин оларның бот-боттуңнаа бүрүлеринин болгаш быжыг найыралын хандырган. Совет Эвилелиниң бүгү улустары нацияларын найыралдыг кады-ажылдажылгазының организакчызы болган улуг орус улуска өөрүп четиргенин сагыш-сеткилдин ханызындан илередип турарлар. ССРЭ-ниң улустарының эн-найыралы — хөй национадлыг социалистиг күрүнеиин күүзүнүн кол үнер дестериниң бирээзи, бистин демократияның улуг чаалан алышкыны болуп турар.

Ажылчы чоннарның бүгү-ле хөй ниитидаа, күрүне-даа организацияларының удуртукчу өзөө болур Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының удуртулгазыбиле бистин чуртувуска социалистиг демократияның чечектелиишкини чедип алдынган. СЭКП — совет улустун мурнакчы отряды, коммунистиг ниитилелди тургузары дээш демиселинге оон улуг сорук киирикчи болгаш углакчы күүз.

Социалистиг демократияның принциптери тиилээн социализмниң болгаш ѳзулуг социалистиг демократизмниң Совет Конституциязында болунуң чайыныанчак, долу илерелгини алганнар. ССРЭ-ниң Конституциязы — делегейде эн-не демократтыг Конституция. Бистин чуртувустун ниитилел амыыралы делгеренгей социалистиг демократияның принциптеринге хаажылары хостуг шактарын чалгаранчыг эрттирип турарлар. Район төвүнденнинда-хаая кино келе-даа ол киноларны орта үнмес, кино үнүн турган аппарат үрелир чоруктар болуп турар. Оон аңгыда аныяктар кежээлери болгаш уран-чүүлдүң болгумнери организастатынын турустунмаан.

Бо үстүнде четпестерни совхозта партия болгаш комсомол организациялары кере-тура кандыг-даа хемчег аавайн, эртежии турары оска шын эвес.

Эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның Дээди Советтеринге база ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтеринге сонгулдалар болза, СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң ийиги сессиязының шиитиирлерин бистин бүгү ажылчы чон массаларывыс улуг өөрүшкү-биле ужуражып турар үеде эрттип турар. Пленум аар үлетпүрүү улам-на хөгжүдүп тургаш, аваа үндезилээш, кадөө ажыл-агыйның чаа кедергүүшкүнүн, совет улустун материалдыг хандырылгазын чайгылыш чокка экижидерин кол сорулга кылдыр көрген.

Бистин улуг Төрээн чуртувустун ажылчы чоннары болза, Совет Эвилели болгаш оон баштаг турары тайбын, демократия болгаш социализм лагери тайбыңга ынакшылдыг бүгү улустарның чүткүлүн, күзелин илередип турар бүгү делегейге тайбың дээш быжыг турушкуг демиселди күштелдирип турар үеде бо сонгулда кампаниязын чорудуп турар.

Бистин чуртувуска сонгулда болза, чоннуң ѳзулуг-ла хостуг күзелиниң илерээшкини, оон чаңгыс эвиниң көргүзүү, Коммунистиг партияга, Совет чазакка оон бердингениниң илерээшкини, совет социалистиг демократияның тиилелгезинин байырлалы болуп турар.

Совет күрүне—ажылчыннар биле тараачыннарның социалистиг күрүнези. Ажылчын аңгы биле тараачыннарның эвилели—бистиң тургузуувустуң бы. жыгының болгаш тиилетпезинин үндезини. Ажылчын аңгы биле тараачыннарның эвилелин быжыглаары—коммунизм дээш демиселде бистиң тиилелгеривистиң кол үндезини. Хоорай биле кедөөниң ажылчы чоннарының материалдыг болгаш культуралыг харылзаалары быжыгып, өзүп, көвүдезин дээш партия бүгү ажылдарны кылып турар.

Капиталистиг монополияларга баран болуп турар буржуаз күрүнеге удуртканыштыр бистиң Совет күрүне чоннуң күзел-соруун, оон үндезин амыдыралчы эргежыктарын илередип турар. Ажылчы чоннарның миллион-миллион массалары партия болгаш чазактың ап чорудун турар хемчегларин чаңгыс үн-биле деткип, күрүненин болгаш ажыл-агыйның эң чугула сорулгаларын күүседири дээш идепкейлиг демиселди чорудуп турар. Мөлчүүчү кашкыя бөлүк кижилерге баран болуп турар нүгүлчү, эң кызыы буржуаз демократиядан совет демократияның күштүү, оон быжыы моон-биле тодаратынын турар.

Буржуаз күрүне болза, ажылчын аңгыны буржуазияның, ажылчы чоннарның массаларын каш борбак бөлүк капиталистерниң базып тиилээринге чепсек болуп турар. Империалистиг чурттарда буржуаз демократиядан, бөшкарыкчы бөлүктериниң ханы реаксылыг, улуска улур политиказын чажырарынга баран болуп турар, чүгле чөгенчиг артынчылары артган. Оон чайыныанчак чижээ болза, ажылчы массаларының демократтыг күзениглериниң кандыг-даа илередиглерин нетеп сүрүп базып турар, фашистиг хоойлулар хөделип турар, ажылчы чоннарның эрге-ажыктарының ѳзулуг илередикчизи Коммунистиг партияны хорудан алган Американың Каттышкан Штаттары болуп турар-дыр.

Буржуаз «барыын демократияның» нептерелдикчилери боттарының чурттарының иштинде буржуаз-демократтыг хосталгаларның артынчызын канчаар-даа аажок каржызы-биле чок кылып турар. Олар өске улустарның хамаарышпас чоруунга болгаш национал хосталгазынга дээп халдап, өске күрүнелериниң иштики хөрөөнче холгаарлап кирип турар.

Капитализм улусчу талантыларны мунмун, миллион-миллиону-биле базып, боогдап турар. Совет социалистиг тургузуг болза, ындыг эвес, харын калбак ажылчы массаларның төөгүлүг чогаадыкчы чоруун бедидип көлүрген. Бистиң чуртувуста улус-массаларның аразындан бүдүрүлгениң миллион-миллион чаартыкчылары, социалистиг чарыштың мурнакчылары үнген, күрүне башкарылгазынче үс-үс мун талантылыг кижилер, партия, ажылагый, профэвилеллер ажылдакчылары деп-шин үнген, кайгамчыктыг эртемденнер, чогаалчылар, музыкантылар, артистер, чурукчулар, социалистиг культураның ажылдакчылары ѳзүп үнген.

Чүгле социалистиг демократия ниитилелдің ѳзулуг деп-шилгезин хандырып турар, чоннуң чаагай чоруунун хөрөө дээш экономиканы болгаш культураны чечектеллеринге таарымчалыг ханалдарны тургузуп турар. Коммунистиг партия болгаш Совет чазак күрүнеиин, ажылагыйның, культураның бүгү адырларынга массаларның инициативазын база бот-тывынгыр чоруун хөгжүдеринге дузалап, адаандан өрү шүгүмчүлелди калбартып турар.

Совет демократия — ол болза, ажылчы чоннарның эрге-чагырганы, ол болза, төөгүнүң ѳзулуг тургузукчулары болур чоннуң холунга эрге-чагырганы бүрүнү-биле берип турар ниитилел болгаш күрүне тургузуу-дур. Совет социалистиг күрүнеиин политиктиг үндезини болза, помещиктериниң болгаш капиталистериниң эргечагырганын дүжүр октаашы, пролетариаттың диктатуразын чаалан алганының түкнелинде өзүп, быжыккан ажылчы чоннарның депутаттарының Советтери болур. «Советтер болза, күрүнени боттары тургузуп база ону башкарар арганы оларга чигедип турар ажылчы чоннарның болгаш мөлчүтүрген массаларның боттарының дорт организациязы-дыр» — деп В. И. Ленин 1918 чылда бижээн. (Чог., т. 28, арын 227).

Совет демократияның бузулбас күжүнүн үнер дезу чүдел дизе, оон социалистиг ажыл-агыйның системазында болгаш бүдүрүлгенин чепсек-хереклелинде иинги, социалистиг өнчүге даянып турарында.

Делгеренгей, эчизинге чедир туруштуг социалистиг демократизм бистиң ниитилел болгаш күрүне тургузуувустуң бүгү талаларында сиңиккен. Оон чайыныанчак хереченизи — ажылчы чоннарның депутаттар Советтеринге сонгулдалар болур. Олар ѳзулуг-ла бүгү-ниити, ѳзулуг-ла деп болгаш дорт сонгулда эргелери-биле база чажыт бадылаашкын-биле боттанып турар болгаш улустуң ѳзулуг күзел-соруун илередип турар.

Миллион-миллион негрлер, ядамык чурттакчы чоннар, ажыл чоктар сонгулда кампанияларынга янзы-бүрү кызыгаарлаашкыннарның түнелинде сонгулдаларга киржир эргелерин казыткан турда, Американың Каттышкан Штаттарынга кандыг демократияның дугайын чугаалап болур боор? АКШ-та бүгү-ниити сонгулда эргези сес кырында тургустунган. Кым бижик билбезил, кым 500 доллар чедир чуртаваанны, ол кижини сонгукчуларның ханызындан казып каптар. Сонгулда кампанияларының үеэзинде негрлерниң чуруттап турар черлеринге мындыг кыжаныгларны бижигилеп каан тургулаар: «Джорджий штатка бир дугаарында балылаан негр ѳлүг негр болур», «балылаашкынга киржикпеп негр моон сонгаар кажан-даа киришпес» өске-даа.

Совет демократия каржы-дерзин болгаш хоойлуга улур чоруктар-биле эштеш чок. Мынчангаш социалистиг хоойлуждулганы сагыры, ажылчы чоннарның негелделерин доон көрбес, бюрократыг чоруктар-биле демисел болза, Совет демократияның принциптери боттандырарының болгаш улус массаларның чогаадыкчы идепкейин бедидериниң чугула чүүлү болур.

Совет демократияның күжү болгаш ужур-дузазы чүдел дизе, ол демократияның ажылчы чоннарга кандыг-даа кызыгаарлаашкыннарны кылбайн турарында. Бистиң социалистиг күрүневистиң ниитилел уклады болгаш политиктиг тургузуу болза, бодунуң күрүнезин эргелээринче улустуң дорт киржилезинге, ажылчы чоннарның бүгү демократтыг эргелерни, хосталгаларны ѳзулуг кызыгаржок ажыгдаарынга чөптүг экономиктиг, политиктиг болгаш моральдыг байдалдарны тургузуп турар. Ѳзулуг демократияны, тодаргайлаарга ѳзулуг улусчу эргечагырганы чүгле социалистиг күрүне хандырып турар.

Совет ниитилел болгаш күрүне тургузуу болза, бодунуң тургузуунуң талазыбиле интернационалдыг, ажылчы чоннарны раса база национады хамаан чокка чаңгыс аай социалистиг өг-буле кылдыр каттыштырарынче массаларны кижизидип турар тургузуг болур. Капиталистиг чурттарда націонализмниң болгаш сөөк ылгаар идеология тергиидеп турунда, буржуазия национал өскөөннежилгениң болгаш дарлалдың политикалын чорудун турунда, а Совет күрүнеде расаларның база нацияларның деп эргезинин идеологизы, улустарның найыралының идеологизы кызыгаржок тергиидеп турар.

Социалистиг демократия Совет Эвилелиниң бүгү улустарының ѳзулуг деп эргезин оларның бот-боттуңнаа бүрүлеринин болгаш быжыг найыралын хандырган. Совет Эвилелиниң бүгү улустары нацияларын найыралдыг кады-ажылдажылгазының организакчызы болган улуг орус улуска өөрүп четиргенин сагыш-сеткилдин ханызындан илередип турарлар. ССРЭ-ниң улустарының эн-найыралы — хөй национадлыг социалистиг күрүнеиин күүзүнүн кол үнер дестериниң бирээзи, бистиң демократияның улуг чаалан алышкыны болуп турар.

Ажылчы чоннарның бүгү-ле хөй ниитидаа, күрүне-даа организацияларының удуртукчу өзөө болур Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының удуртулгазыбиле бистиң чуртувуска социалистиг демократияның чечектелиишкини чедип алдынган. СЭКП — совет улустун мурнакчы отряды, коммунистиг ниитилелди тургузары дээш демиселинге оон улуг сорук киирикчи болгаш углакчы күүз.

Социалистиг демократияның принциптери тиилээн социализмниң болгаш ѳзулуг социалистиг демократизмниң Совет Конституциязында болунуң чайыныанчак, долу илерелгини алганнар. ССРЭ-ниң Конституциязы — делегейде эн-не демократтыг Конституция. Бистиң чуртувустун ниитилел амыыралы делгеренгей социалистиг демократияның принциптеринге үндезилетинген. Бистиң чуртувуста миллион-миллион ажылчыннар, колхозчулар, интеллигенция болза, Советтеринин депутаттары, Советтеринин тургузуп турары янзы-бүрү комиссияларының идепкейлиг кежигүннери болуп турар, профэвилеллер болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларның ажылында киржип турарлар.

Совет демократия — бүгү чурттарның ажылчы чоннарына хей-ажыт киирикчи, чижек болуп турар. Совет Эвилелиниң улуг дуржулгазының үлегери-биле, оон ак-сеткилдиг акы-дүүмалышкы дузаламчызы-биле демократтыг лагерьниң улустары чаа амыыралдың тургузуушкунун чедишкиннинг боттандырыы турар. Улус демократиязының чурттарының Конституциялары ажылчы чоннарның чедип алышкыннарын хоойлужуткан чурумбиле быжыглап турар болгаш улус демократтыг чурттарның социализмче оруктап чедишкиннинг улам буруцгаар хөгжүрүнге быжыг үндезиннерни салып турар.

1954 чылдың сентябрьда Бүгү Кыдат тың улус төлөлекчилериниң хуралы Кыдат Улус Республиканың Конституциязын чаңгыс үн-биле бадылаан, ол болза, Кыдат улустун амыыралынга шылгарангай болуушкун болган. Ол Конституцияда кыдат революциянын чаалан алышкыннарын быжыглаан, шилчилге үеэзинде күрүненин кол сорулгаларын, социалистиг ниитилелди тургузарынче Кыдаттың улус массаларының чүткүлүн илередкен.

Социалистиг демократия бүгү делегейде чаа дээди хевирнин демократиязы болу бергеи.

* * *

Амгы үеде чорудун турар сонгулда кампаниязы болза, Советтер-биле ажылчы массаларның харылзаазын быжыглаарының күчүлүг фактору болур. Күрүне эргечагырганының массалар-биле харылзаазын улустуң мун-мун сонгутурганнары — улустуң оргузунда чурттап, амыыраап турар ажылчы чоннар-биле шак бүрүде, хүн бүрүде харылзажып турар оларның хереглелдерин болгаш негелделерин билир депутаттар хүн-бүрү деткип турар.

Советтер ажылынга ажылчы чоннарның эң калбак идепкейлиг киржилгезин Коммунистиг партия могаг чок чедип ап турар. Массаларның идепкейлиг болгаш

(Төнчүзү 4-ку арында).

Совет демократия—дээди хевирниң демократиязы

Улус демократиязының чурттарында

Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң 37 чыл оюн демдеглээни

КЫДАТ УЛУС РЕСПУБЛИКА

ДАЛЬНЫЙ. (СЭТА-ның тускай корр.). Дальныйның, Порт-Артурнуң чурттакчылары бүгү алды чүс миллион кыдат улус-биле кады Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң 37 чыл оюн калбаа-биле демдеглээн.

Дальный, Порт-Артурнуң үлетпүр бүдүрүлгелеринге, күрүне албан черлеринге, өредилге черлеринге Совет Армияның алдарлыг оруунуң дугайында лекциялар болгаш илеткелдер, хуралдар болган.

Ол хүннерде Дальный, Порт-Артур байырланчыг кылдыр шиметинген турган.

Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң 37 чыл оюн холбаштыр февраль 22-де, Дальныйга ССРЭ биле КУР-нуң аразында кереэ ёзугаар Порт-Артур — Дальный девискээринде туруп турар Совет Армияның кезектериниң алдар-хүндүзүн ёзулаары-биле Кыдат Улус Республиканың чазак төлөөлери чеде берген.

Төлөөлериң составында Кыдат Улус Республиканың Күрүне чөвүлелиниң премьериниң оралакчызы болгаш камгалалының министри Пын Дэ-хуай (төлөөлериниң удуртукчузу), кыдат-совет найыралдың ниитилелиниң төп чөвүлелиниң даргазы Сун Цин-лин, Кыдат Улус Республиканың Күрүне чөвүлелиниң премьериниң оралакчызы Хэ Лун, тайбың камгалалының кыдат комитетиниң даргазы Го Жо-жо болгаш Кыдаттың күрүнениң болгаш хөй-ниитиниң еске-даа көскү ажылдакчылары бар.

Совет Армияның 37 чыл оюнга алдар болдурган байырлалдың кыдат чазак төлөөлери-биле кады ССРЭ-ниң КУР-да онза болгаш бүрүн эргелиг элчини П. Ф. Юдин база чеде берген.

Кыдат Улус Республиканың чазак төлөөлериң Порт-Артур — Дальний девискээринде турар Совет Армияның кезектериниң командылалының болгаш хөй-ниити организацияларының төлөөлекчилери уткааннар. Вокзалды КУР-нуң болгаш ССРЭ-ниң күрүне туктары-биле шимээн турган. Төлөөлерни уткуп турар үеде совет шериглериң хүндүлүг таңнылыы тургускан турган.

ДАЛЬНЫЙ. (СЭТА-ның тускай корр.). Порт-Артур — Дальный девискээринде турар Совет Армияның кезектериниң алдар хүндүзүн ёзулаары-биле Дальныйда барган КУР-нуң чазак төлөөлери империалистиг Японияны чылча шаан турар үеде өлген Совет Армияның даймычыларының тураскаалынга февраль 22-де чечектер салганнар.

(СЭТА).

ЧЕХОСЛОВАК РЕСПУБЛИКА

ПРАГА. Чехословак улус Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң 37 чыл оюн демдеглен эрттирген. Национал армияның кезектеринге, салбырларыга, ажылчын клубтарга, көдээ культура бажыңнарынга, школаларга болгаш дээди өредилге черлеринге байырлыг хуралдар болгаш кежээлер болгулаан. Ол кежээлерге болгаш хуралдарга Совет Эвилелиниң Чепсектиг Күштериниң дугайында илеткелдерни Чехословак армияның политажылдакчылары, Чехословакияның политиктиг болгаш эртем билиглер пентередир талазы-биле ниитилелиниң лекторлары кылганнар.

Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң 37 чыл оюн Чехословакияга Совет Армияның Чехословакияны гитлержи ажелеллен хостаанының он чыл оюнга белеткел-биле холбаштыр болган.

Совет Армияга алдар болдурган болгаш гитлержилерге улур хол-холдаындан тутчуп алган тулчуп турган совет болгаш чехословак дайынчыларының даймычы кады ажылдажыгазынга холбаштырган делгелгелерни хөорайларда болгаш суурларда организаттаан. Праганың, Братиславтың, Остраваның, Пльзеннің, Готвалдовтуң болгаш чурттуң еске-даа хоорайларының кинотеатрларының экраннарынга Совет Армияга алдар болдурган совет болгаш чехословак кинолар үнгүлээн. Чехословак армияның театрынга совет авторларының шиилери — «Боолуг кижи», «Шторм» болгаш өске-даа шиилер улуг чедишкиниг үнгүлээннер.

(СЭТА).

Чехословакияның чангыс аай көдээ ажыл-агый кооперативтериниң II съездизи

ПРАГА. Февраль 19-та Прагага Чехословакияның чангыс аай көдээ ажыл-агый кооперативтериниң II ниити күрүне съездизи ажыттынган. Байырлалды-биле шиметинген хуралдаар эвилге 1600 төлөөлер чыылганнар. Ол ышкаш хөй санныг аалчылар, кооперативтерни шефке ап турар фабрикаларның болгаш заводтарның төлөөлекчилери, машина-трактор станцияларының болгаш госхозтарының ажылдакчылары, Совет Эвилелинден, Польшадан, Румыниядан, Албаниядан, Болгариядан, Венгриядан келген даштыкы төлөөлер база олуржуп турарлар.

Национал хуралдың даргазы Зденек Фирлингер, Коммунистиг партияның Төп Комитетиниң болгаш Чехословакияның чазааның кежигүннери эрткен чылын бүдүрүлгечи бедик көргүзүглерни чедип алган эң эки кооператорлар, даштыкы төлөөлериниң кежигүннери президиумга көргүп келирге чыылганнар изик-биле уткааннар.

Кооператив шимчээшкининиң түңнелдериниң болгаш чангыс аай көдээ ажыл-агый кооперативтериниң моон соңгаргы сорулгаларының үүгайында илеткелди Чехословак Республиканың Көдээ ажыл-агый министри Марек Смида кылган.

— Чехословакияның Коммунистиг партиязы болгаш чазаа көдээ ажыл-агый бүдүрүлгени шинчиолиг көдүреринің бадыткатынганының базазынга тывылган. Ажылчыннар, колхозчулар, интеллигенция болза, политиктиг болгаш экономиктиг эрге-ажыктарның ниитизи-биле, коммунизм тургузуушкуну дээш демисел-биле каттышкан найыралдыг коллектив болуп турар.

Депутаттарга кандидаттарны депшидип тура соңгукчулар болза Советтерге Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың политиказы дээш сыйлыш чок туруштуг, эң дээре кижилерни, социалистиг күрүнениң, коммунизм тургузукчулары — бистиң улуг улузувустуң соңуургалындан өске соңуургал чок дээрзин бодунуң бүдүрүлге болгаш хөй-ниити ажыл-чорудулгазынга бүзүреткен, чонның ёзулуг базаан болукчуларын соңгутурган турзун деп күзелди удуртулга болдуруп турар.

РСФСР-ниң Дээди Совединге болгаш чер-чер Советтериниң соңгулдаларынга белеткенмишаан, Тыва автономнуг областың ажылчы чоннары бүгү улустуң байырлалы — соңгулда хүнүнге бүдүрүлгечи чаа белик хүлээлгелерин күүсеп, улуг Төрөөн чурттуң бүдүрүлгениң чаа-чаа типилелгелери-биле алдаржыдар, коммунизм типилелгезиниң чырык хүнүн чоокшулалыр дээш моғаг чок ажылдап турарлар.

Дээре ажылчыннарны, колхозчуларны, совет интеллигенциясының төлөөлерин депутаттарның кандидаттарынга соңгувушаан, совет Тываның ажылчы чоннары Коммунистиг партияны, төрөөн Совет чазакты долгандыр улам-на сырый каттыжып, бүгү совет улус-биле кады чоннуң мораль-политиктиг чангыс эвин, совет патриотизминиң чайыннанчак типилелгезин база катап көргүзерлер.

В. ИЕЗУИТОВ.

Кыдатта көдээ ажыл-агый кооперативтериниң өзүлдези

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң дамчыдып турары болза:

Кыдат Улус Республиканың Көдээ ажыл-агый министерствозунуң төлөөлекчизи ам үеде Кыдатта 580 мүн көдээ ажыл-агыйның бүдүрүлге кооперативтери санатынын турар, оларның чартык кезии эрткен чылын түргустунган деп медеглээн.

Кыдаттың кол хөвеч ажылдыг чери болур Хэбэй можузунда бүгү тараачын ажыл-агыйларның 34 хуузун, каттыштырып турар 100 мүн кооперативтер бар. Кызылтас тарыыр кол можу болур шаныдун можузунда тараачыларның 20 хуузун каттыштырын турар 80 мүн кооперативтер бар.

Министерствонуң төлөөлекчизиниң дынатканын ёзугаар алырга, 1954 чылдың чазынында тургустунган 100 мүн кооперативтериниң ажаан алган дүжүүг хуу ажылдыг тараачыннарның ажаан алган дүжүүнден 15—20 хуу бедик болган.

(СЭТА).

Польшада тракторлар тудуушкуну

ВАРШАВА. Польшада үлетпүрүнүң чаа адырларының бирээзи болур трактор тудуушкуну чедишкиниг хөгжүп турар.

Польшаның трактор тудуушкунунуң бир дугаарызы «Урсус» завод ам үеде 1949 чылга бодаарга барык-ла дөрт катап хөй тракторларны бүдүрүп үндүрүп турар.

«Урсус» заводту ажыглалга киргеннеден бээр ол чуртка 30 мүн ажыг машиналарны берген. Оон канчаар-даа ажок улуг девискээринде бүдүрүлгениң чаа цехтериниң тудуушкуну калбарган. Ол чирбелиг тракторларның бүдүрүлгезин шинчээдип ап турар.

Силезияның Сталин аттыг механика заводунда илчирбелиг тракторларның бүдүрүлгези шагда-ла эгелээн. Бо чылын Польшаның көдээ ажыл-агыйы ада-чурттуң бүдүрүлгезиниң 100 ажыг илчирбелиг тракторларын алыр.

(СЭТА).

Болгарияның бүдүрүлгелеринде күш-ажылчы чарыш

СОФИЯ. Софияның мурнакчы 25 бүдүрүлгелериниң эгелекчи чоруун ёзугаар эгелээн күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүг болгаш продукциянын бот-үнезин чиигедирп дээш шимчээшкин Болгарияның фабрикаларында болган заводтарында калбарын турар. Патриотчу ол эгелекчи чорукту Сталин, Пловдива, Русе, Бургас хоорайларының болгаш чурттуң өске-даа хоорайларының ажылчы чоннары изиг-биле летказан. Пловдива хоорайда «Единство» фабриканың коллективи бо чылын күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 7 хуу бедидер база 315 мүн левти (акша) камнаан алыр деп хүлээлгени алган. Сталин хоорайда Георгий Димитров аттыг судно тудуушкун заводунуң коллективи чыл планын хуусаа бетинде күүседир, программадан ажыр бир суднону кылып үндүрер болгаш бир миллион левти камнаан алыр деп шинтирлээн.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң болгаш продукциянын бот-үнезин чиигедириниң талазы-биле хүлээлгелерни Болгарияның өске-даа хөй-хөй бүдүрүлгелери боттарынга ап турарлар.

(СЭТА).

Вьетнамның Улустуң армиязының кол командылакчызы Во Нгуен Зиаптың медеглели

ПЕКИН. Вьетнамның информация агентилелиниң дынадыынга даанмышаан, Синьхуа агентилели Мурнуу Вьетнамдан улустуң шериглерин үндүрери доозулганы-биле холбаштыр Вьетнамның Улустуң армиязының кол командылакчызы генерал Во Нгуен Зиаптың медеглелин дамчыткан.

Соңгу болгаш Мурнуу Вьетнамның аразында харылзаларны чогумчудуп таарыштырарый Вьетнамның Демократтыг Республиказының чазаа санал киргеннеп деп ол айыткан. «Тайбыңны болгаш тайбыңчыдылганы үзерин күзеп турар кижилер бүгү-ле болдунар аргалар-биле бистиң чуртувусту хуваажырын оралдажып турза-да, бо харылзаларны чогумчудуп таарыштырган турар апаар, чүге дээрге бүгү улустуң изиг күзели мындыг».

Мурнуу-Чөөн Азияга шериг блогун тургузар дугайында маңнда керээзи болгаш дугуржулгазын каржызы-биле «угрозин» болуп турар деп генерал Во Нгуен Зиап медеглээн. Ынчалза-даа Женева дугуржулгазынга ат салган талаларның биразы, «тайбыңчыдылга дугайында Женева дугуржулгазын каржызы-биле «угрозин» болуп турар деп генерал Во Нгуен Зиап медеглээн. Ынчалза-даа Женева дугуржулгазынга ат салган талаларның биразы болуп турар француз чазак маниле конференциязынга киришкен».

Мурнуу Вьетнамдан улустуң шериглерин үндүрери доосканы болза, «Вьетнамның армиязы болгаш вьетнам улус тайбыңче чүткүп турарының, Вьетнамның Демократтыг Республиказының чазаның политиказы тайбыңчыдылга дугайында Женева дугуржулгазын ак-сеткилдиг боттандырарынче угланганының херечизи болуп турар» деп Во Нгуен Зиап демдеглээн.

Маңаа удурланыштыр өске тала чонну дерзилеп, тайбыңны, национал каттыжыышкынны болгаш демократизиниң талалакчыларын истеп-сүрүп турар деп айыткан.

Мурнуу Вьетнамның иштики херектеринге Каттышкан Штаттарның киржин турарын Во Нгуен Зиап буруу шаап, мурнуу-вьетнам армияны күштелдирип, ону өредип чепсеген турар деп ол чугаалаан. Вьетнамның мурнуку чүгүнге чонну истеп-сүрүп турар дугайында олар харысалганы хүлээр аналарлар. «Бо болза, тайбыңчыдылга дугайында дугуржулганы үрел турарының хөрлетинмес чижектери болур».

(СЭТА).

Премьер-министр Нерунуң Индияда ээп келгени

Тайвань дугайында айтырыг талазы-биле чаа медеглел

ДЕЛИ. Премьер-министр Неру февраль 17-де Делиде ээп келген.

Аэродромга Неру парлалга төлөөлекчилеринге медеглел кылган. Тайвань дугайында айтырыгны тайбың шинтирлээриниң чугулазын ол медеглелде демдеглээн. Тайвань айтырыын чугаалажыры-биле чыыллырган турар конференцияга чанкайшичилерниң төлөөлекчизи турун болур ирги бе деп айтырыгга Индия Формозаның чазаан (тодаргайларга чанкайшичилерни редакцияның таймыбыры) хүлээвейн турар болгаш кайы бир чурттуң төлөөлекчизин конференцияга келдирерин негевейн турар деп Неру харылаан. Индий-Кыдат айтырыгның талазы-биле Женева чөвүлел хуралы хевирлиг конференция мөнгө таарымчалыг болуп турар деп Неру демдеглээн.

Мурнунда Бомбейге үр эвес үеде докладаан үезинде Тайвань дугайында айтырыг талазы-биле конференцияны чыылдырар күзелдиин Неру демдеглээн. Ынчалыг конференцияны чыылдырарынга Индия илиг бээр аналар деп Неру айыткан. Нерунуң демдеглээни: «Бис Кыдаттың улусчу чазаан хүлээп көрген болгаш Формозаны Кыдаттың кезии болур деп санап көрбүшаан, Формозаны тускай күрүне кылдыр хүлээвээн бис».

(СЭТА).

Тайбың дээш демиселдиң бразиль национал комитединде

МОНТЕВИДЕО. Тайбың дээш демиселдиң бразиль национал комитединиң эзээн каш штаттарның тайбың талалакчыларының шиннин дынаваа, Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Бюрозунуң резолюциязын чүүлдүг деп көрген, Атомнуг дайын белеткелин, герман өөрмахтыны катап төрүндүрериниг угланган лөнөн болгаш парыж дугуржулгаларын база агрессия Соңгу-атлантика блогун олар бурду шаппан. Кыдаттың иштики херектеринге америк холгаарлаашкынының түңнелинде тургустунган Ыраккы Чөөн чүүгө чидиглениишкиниг байдалды чөвүлел хурал демдеглээн.

Тайбынга ынакшылдыг күштериниң төлөөлекчилериниң Бүгү-делегей ассамблеязынга белеткенер болгаш алаа бразиль төлөөлер соңгуур сорулга-биле Бразилияның тайбынга ынакшылдыг күштериниң Национал ассамблеязын апрель 1-ден 3 чедир чыылдырарын чөвүлел хурал шинтирлээн.

(СЭТА).

Бонн эрге-чагырганар Германияның социал-демократтыг партиязынга удур суд чорудулгазын белеткеп турар

БЕРЛИН. Берлин радиозунуң дыңнадыы турары-биле алырга, бадым-германия бундестагтың ниити-германи болгаш Берлин айтырыгларының талазы-биле комиссиязының даргазы социал-демократ Бенер февраль 20-де Аденауэрниң чазаа Германияның социал-демократтыг партиязынга удур, ону төрөөн чуртунга өскерилген деп буруудадыышкын-биле суд чорудулгазын белеткээн. Амгы үеде Боннда ол суд чорудулгазынга херектиг материалларны чыып турар, ол суд чорудулгазын Германияның коммунистиг партиязынга удур суд чорудулгазы ышкаш чоруткан турар деп Бенер чугаалаан.

(СЭТА).

Франциядa чазак кризизи

ПАРИЖ, февраль 21-де Францияда чазак кризизиниң бөгүн он чедиги хүнү. Чазактың баштыының ажыл-хүлээлгезинге дөртку кандидат —Эдгар Фор болдунуң чугаалажыышкынарын үргүлчүлеиишаан турар болгаш президентиниң чазак тургузар саналынга ам-даа үзе харыысны бербээн. Форнуң болдунуң чугаазы-биле алырга, «национал эвилелиниң дыка калбак» чазаан тургузарын ол күзеп турар.

«Калбак программага» үндезилээн оларкын каттыжарын чедип алырын оралдажыышаан, бо сорулга-биле Фор француз парламентиниң барыын үзелдиг бүгү бөлүглежиишкиннерин кыйгырган.

Барыын үзелдиг бүгү партияларның төлөөлекчилериниң хөй кезии чазакка киирер күзелдиг болуп турарын Форнуң лүүгү чугаалажыышкыннары көргүзүп турар. Хүннүң дургузунда радикальдарның, МРП-ниң, «хамаарышпас республиканчыларының», «социал республиканчыларының», «тараачын партиянның» база од ышкаш социалистерниң төлөөлекчилерин ол хүлээп алган.

Бөгүн Эдгар Фор социалистиг партияның төлөөлерин хүлээп алган.

ПАРИЖ, февраль 22. Радикал-социалист Эдгар Форнуң тургузуп турар чазаанга киржириниң Францияның социалистиг партиязы дүүн кежээ өйталаан. Социалистер бо чазакты деткивес апаар деп олар медеглээн.

Социалистиг партияның бо шинтири болза, бо үеде чазак кризизиниң үезинде кабинет тургузарын оралдажып турар, премьер-министрге дөртку кандидат —Форнуң байдалын улам бергедеп турарын ыңда демдеглеп турар.

(СЭТА).

Чазак тургузарын Эдгар Форга сүмелээн

ЛОНДОН. Рейтер агентилелиниң париж корреспондентизиниң медээзи-биле алырга, президент Коти чазак тургузарын радикал Эдгар Форга сүмелээн.

(СЭТА).

Кызыл хоорайның кышкы спартакиадазы

Февраль 20—21-де Кызыл хоорайның кышкы спартакиадазы болуп эрткен. Анаа хоорайның «Искра», «Дүжүт» болгаш «Динамо» эки-тура спорт ниитилелериниң командаларының спортсменнери киришкен.

Маргылдаа ооларның 4Х10 километрге болгаш хөрөөженнериң 4Х3 километрге эстафеталары-биле эгелээн. Ол эстафеталарга бирги черни «Искра», ийги черни «Дүжүт» командалары алганнар.

Ооларның 18 километрге хаак маргылдаазы көрүкчүлериниң сонуургалын хандыткан. Анаа бирги черни Март-оол («Дүжүт») 1 шак 09,25 минутала маңнаан алган. Ийги черни искрачы Тыртык-Кара алган. Ол Март-оолдан чүгле 5 секунда саалдап келген.

Хөрөөженнериниң 3 километр чарыжынга Давыдова («Искра») 22,25 минутада маңнаан бирги черни, ийги черни Соколова («Дүжүт») болгаш үшкү черни Белобородова («Искра») алган. База хөрөөженнериниң 8 километрге чарыжынга бирги черни Белобородова («Искра»), ийги черни Горбунова («Дүжүт») болгаш үшкү черни Железкина («Дүжүт») олар алганнар.

30 километрге ооларның маргылдаазынга 2 шак 27,40 минутада маңнаан Март-оол бирги черни алган. Ийги черни Тыртык-Кара, үшкү черни—Маннай-оол («Искра») алганнар.

Хаак маргылдаазы-биле чергелештир коньки маргылдаазы болуп турган. 500 метр чарышка бирги черни Токарев («Искра») 54,9 секундада маңнаан алган, М. Оюн («Искра»), 56,2 секундада маңнаан ийги черни болгаш үшкү черни Колесников («Дүжүт») олар алганнар. 1500 метр дистанцияга бирги черни Колесников 2 минута 53,3 секундада маңнаан алган, ийги черни Гринёв («Искра») база үшкү черни Токарев («Искра») олар алганнар. 3000 метрге Колесников, Гринёв, Токарев олар бир, ийи, үш дугаар черлерни алганнар. А 5000 метрге чарышка Колесников М. Оюнну 25,6 секунда мүрнаа, 11 минута 0,25 секундада маңнаан бирги черни алган. Ийги черни М. Оюн алган.

Хөрөөженнериниң 500 метрге чарыжынга Лаврина («Дүжүт») 1 минута 04,9 секундада маңнаан бирги черни, Глазкова («Искра») 1 минута 08,8 секундада маңнаан ийги черни болгаш үшкү черни Подежаева («Дүжүт») алган. Хөрөөженнериниң 1000, 1500 болгаш 3000 метр чарыжынга Лаврина («Дүжүт») бирги черни алган база ийи, үш дугаар черлерни Глазкова («Искра»), Подежаева («Дүжүт») олар алганнар.

Ийи хонуктүн шинтирлиг демиселинде ниитизи-биле бирги черни «Искра», ийги черни «Дүжүт» болгаш үшкү черни «Динамо» эки-тура спорт ниитилелери алганнар.

Боодалга маргылдаазынга бир дугаар черни «Искра» алган. Ийги черни «Дүжүт» болгаш үшкү черни «Динамо» команда алганнар.

Тиилекчи команданы болгаш түүгүе кижилерни хоорайның күш-культура болгаш спорт комитединиң грамоталары-биле болгаш өртектиг чүүлдер-биле шаңнагылаан.

А. КУМАЯК.

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

ЧОЛААЧЫЛАРГА ДЫҢНАДЫГ

ИХМ-ниң Тыва автономнуг область эргелелиниң шагдаа эргелелиниң күринспекциязы автотранспорт башкарып чорударының эргезинин эрги хевирин чаа хевирге солууру 1955 чылдың март 15-те доостуруп автоажыл-агыйларның бүгү удуртукчуларынга болгаш чолаачыларга дыңнадып тур.

1955 чылдың март 15-ке чедир эрги хевирниң шынзыдылгазын солутпаан чолаачыларны машиналар чолаачылатпас.

Шынзыдылгазын доктааткан хуусаада чөптүг чылдагаан чокка солутпаан кижилерге солуушкунну ниити чурум ёзугаар чоруткан турар.

Куравтоинспекция.

Кызыл хоорайның Сессерлиг кудумчудумчузунда № 6 бажыңның 15 квартиразында чурттап турар хамааты Иранда Александровна Шагалина Куйбышев областа Чапаевск хоорайда Ленин кудумчузунуң № 39 бажыңының 7 квартиразында чурттап турар хамааты Федор Дмитриевич Колотвиниден чарлыр дугайында херек кедүрүп турар.

Ук херекти Кызыл хоорайның улус судунуң 2-ги участогунга көөр.

* * *

Кызыл хоорайның Сессерлиг кудумзунда № 35 бажыңда чурттап турар хамааты Ольга Лукьянова Балакер Винница областың Барский районунуң Бар хоорайда Март 8 кудумчузунда № 12 бажыңда чурттап турар хамааты Петр Трофимович Балакерден чарлыр дугайында херек кедүрүп турар.

Ук херекти Кызыл хоорайның улус судунуң 2-ги участогунга көөр.

Совет демократия — дээди хевирниң демократиязы

(Төнчүзү).

чогаадыкчы чоруун кудуладыр дээн, хамаатыларның демократтыг эргелерин кызыгаарлар дээн кандыг-даа оралдажыышкыннарга эптеш чок демиселди партия чорудуп турар.

Бистиң күрүне болгаш хөй-ниити бүгү организацияларывыс, оларның удуртуучулары Совет демократияның принциптерин эдерзин, социалистиг хоойлуну шынгыы сагызын деп партия негеп турар.

Сорулга чүдел дизе, ажылчы чоннарның политиктиг идепкейлин өссүн дээш, хоорай биле көдээниң миллион-миллион ажыл-ишчилери күрүне эргелелиниң хүнбүрүдеги хөрөөнге киришсин дээш Совет демократиязының оларга берип турары бүгү эргелерин долузу-биле ажыглазары болур.

Бистиң соңгулдаларывыстың характерлиг демдээ болза, соңгулда кампаниязынга коммунистер партия кежигүну эвестер-биле чангыс эвилел болуп турарында болгаш совет тургузуг, социалистиг демократия дээш, Коммунистиг партияның политказы дээш бадылавышаан, соңгукчулар коммунистер болгаш партия кежигүну эвестерниң блогунуң кандидаттарынга боттарының бадылаашкыннарын чангыс ап-сеткил-биле берип турарында.

Совет эрге-чагырганың органнарының соңгулдаларынга коммунистер-биле партия кежигүну эвестерниң блогу база бистин чуртувуста өжөөннешкек аңгыларның база өжөөннешкек партияларның чогун көргүзүп турар болгаш совет ниитилелдиң мораль-политиктиг чангыс-эвинин чайыннанчак илерээшкини болуп турар.

Мораль-политиктиг чангыс эп—совет ниитилелдиң күчүлүг шимчедикчи күжү. Ол болза мөлчүкчу аңгыларны узуткаанының болгаш ССРЭ-ге бүдүрүлгениң чепсек-херекселинге социалистиг өнчүнүн бадыткатынганының базазынга тывылган. Ажылчыннар, колхозчулар, интеллигенция болза, политиктиг болгаш экономиктиг эрге-ажыктарның ниитизи-биле, коммунизм тургузуушкуну дээш демисел-биле каттышкан найыралдыг коллектив болуп турар.

Депутаттарга кандидаттарны депшидип тура соңгукчулар болза Советтерге Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың политиказы дээш сыйлыш чок туруштуг, эң дээре кижилерни, социалистиг күрүнениң, коммунизм тургузукчулары — бистиң улуг улузувустуң соңуургалындан өске соңуургал чок дээрзин бодунуң бүдүрүлге болгаш хөй-ниити ажыл-чорудулгазынга бүзүреткен, чоннуң ёзулуг базаан болукчуларын соңгутурган турзун деп күзелди удуртулга болдуруп турар.

РСФСР-ниң Дээди Совединге болгаш чер-чер Советтериниң соңгулдаларынга белеткенмишаан, Тыва автономнуг областың ажылчы чоннары бүгү улустуң байырлалы — соңгулда хүнүнге бүдүрүлгечи чаа белик хүлээлгелерин күүсеп, улуг Төрөөн чурттуң бүдүрүлгениң чаа-чаа типилелгелери-биле алдаржыдар, коммунизм типилелгезиниң чырык хүнүн чоокшулалыр дээш моғаг чок ажылдап турарлар.

Дээре ажылчыннарны, колхозчуларны, совет интеллигенциясының төлөөлерин депутаттарның кандидаттарынга соңгувушаан, совет Тываның ажылчы чоннары Коммунистиг партияны, төрөөн Совет чазакты долгандыр улам-на сырый каттыжып, бүгү совет улус-биле кады чоннуң мораль-политиктиг чангыс эвин, совет патриотизминиң чайыннанчак типилелгезин база катап көргүзерлер.

В. ИЕЗУИТОВ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62; редакторнуң оралакчызының 3—68, партийжи амыдырал, пропаганда, көдээ ажыл-агый, культура болгаш амыдырал киллистериниң база бухгалтерияның—3—65, харыысалгалыг секретарының 4—98, иштики информация, чагаа, үлетпүр транспорт киллистериниң—3—88.

ТС—01572. Культура эргелелиниң типографиязы